



Selectiever

De Sociaal-Economische Raad is niet tegemoetgekomen aan de wens van minister Langman, vóór de tweede helft van juni advies te geven over het ontwerp van wet inzake een selectieve investeringsregeling. In zijn brief aan de minister stelt de Raad dat het uitbrengen van een in alle opzichten onderbouwd en uitgewerkt advies, binnen de daarvoor gestelde termijn, niet mogelijk was. Desalniettemin is de SER toch ingegaan op enkele hoofdlijnen van het wetsontwerp.

In de hiervóór genoemde brief schrijft de SER dat hij de betekenis van de problemen, die door de regering als achtergrond van het wetsontwerp naar voren zijn gebracht (congestie- en arbeidsmarktvraagstuk), in belangrijke mate onderschrijft. Het verdient echter de voorkeur „te streven naar een geïntegreerd ruimtelijk beleid, waarbij de bestemming van het grondoppervlak van ons land met name ook ten behoeve van het bedrijfsleven, regionaal (in het westen het land) en — zo mogelijk — nationaal, gecoördineerd wordt geregeld”, aldus de SER.

In afwachting van dit geïntegreerde ruimtelijke beleid verklaarde de SER toch in principe ermee akkoord te gaan, de selectieve investeringsregeling per 1 januari a.s. voor een korte periode (bijv. twee jaar) in te voeren, zij het dat hij die regeling op bepaalde punten wil verbeteren. Zo zou de SER gaarne zien dat het zwaartepunt van de regeling op het vergunningenstelsel wordt gelegd en dat niet de investeringen, maar bijv. de loonsom, de toegevoegde waarde of het grondgebruik de heffingsgrondslag worden.

Hoewel de SER van oordeel is te weinig tijd te hebben gehad om de regering te adviseren, geeft hij toch zeer kritische opmerkingen. We mogen ons dan ook afvragen of de SER werkelijk te weinig tijd had. Het lijkt erop dat de SER dit als excuus gebruikt omdat hij niet eensgezind is. Het moet m.i. mogelijk zijn de regering over belangrijke zaken, die op korte

termijn afgehandeld moeten worden, van advies te dienen. Het excuus van de SER lijkt echter te worden geaccepteerd omdat op het wetsontwerp van minister Langman door verschillende instanties veel kritiek werd gegeven. Werkgeversorganisaties, de gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam en Utrecht, Kamers van Koophandel enz. kwamen met kritiek, waardoor een advies van de SER eigenlijk overbodig is geworden.

De thans geleverde kritiek op het wetsontwerp is in twee onderdelen te splitsen; in de eerste plaats het verzet tegen het van bovenaf beïnvloeden van het particuliere investeringsbeleid en in de tweede plaats de bezorgdheid over de economische structuur van het westen des lands. Degene die deze kritiek erop naleest, zal tot de conclusie komen dat de economisch-structurele problematiek van Nederland zo ingewikkeld is, dat een investeringsheffing, die via het prijsmechanisme in principe alle investeringen — ook de hoognodige — aantast, niet selectief genoeg is. We mogen daarom blij zijn dat vooral door de werkgevers, die in eerste instantie de investeringen bepalen, wordt gepleit voor een duidelijke visie op de gehele ruimtelijke ordening van ons land en voor mogelijkheden en bevoegdheden voor de centrale overheid om een ruimtelijk beleid tot uitvoering te brengen¹⁾.

Het wetsontwerp inzake een selectieve investeringsregeling, dat weinig kans maakt in zijn oorspronkelijke opzet te worden aanvaard, is er de oorzaak van dat de inzichten in een investeringsbeleid in Nederland in een stroomversnelling zijn geraakt. Hiervan gebruikmakend zou de regering met een nieuw wetsontwerp kunnen komen, dat effectiever en misschien wel ingrijpender de nationale investeringen reguleert.

L.H.

¹⁾ Zie bijv. *Onderneming* van 15 en 30 juni jl.

Inhoud

Selectiever	661
<i>Prof. Dr. F. Hartog:</i> Engeland-West-Duitsland	663
<i>Mej. Drs. G. A. Koen:</i> Nieuwe tariefstructuur voor de inkomstenbelasting	664
<i>Prof. Dr. W. J. van de Woestijne:</i> Beperkingen voor macro-prognoses	667
<i>Drs. W. J. R. Rozenbroek:</i> Flexibele quotaregelingen en de concurrentie tussen branches en landen .	670
Au courant Coalitie in herstel, door <i>A. F. van Zweeden</i>	672
Europa-bladwijzer Literatuurkroniek, door <i>Europa Instituut Leiden</i>	674
Boekbespreking <i>Prof. Drs. I. van der Zijpp: Opbrengsten, kosten en winsten, door Drs. J. van Helleman</i>	676
<i>Drs. B. Boomsma: Budgettering zonder franje, door Drs. C. A. Koopman</i>	678
Ontvangen publikaties	678

Onderzoek

is nodig. Het NEI heeft zich daarop sinds 1929 gericht. Naast het pure onderzoekwerk houdt het zich bezig met het uitvoeren van opdrachten van overheden en bedrijfsleven in binnen- en buitenland. Het heeft thans ervaring op vele gebieden, in een spreiding over 50 landen. Er heeft in die periode een specialisatie plaatsgevonden, maar door de samenwerking in teams van economen, econometristen, wiskundigen, sociologen, sociaal-geografen, stedenbouwkundig ingenieurs en civiel-ingenieurs wordt een brede aanpak van de problemen gewaarborgd.

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.

Adres: *Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; kopij voor de redactie: postbus 4224.*
Tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: *in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.*

Abonnementsprijs: *f 72,80 per jaar. studenten f 46,80, franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).*
Prijs van dit nummer: f 2,00.
Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: *giro 8408; Bank Mees & Hope NV, Rotterdam; Banque de Commerce, Koninklijk plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Advertenties: *N. V. Koninklijke Drukkerijen Roelants - Schiedam, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.*

*Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut*

Adres: *Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; tel. (010) 14 55 11.*

Onderzoekafdelingen:

*Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Sociologisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Industriële Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek*

Engeland – West- Duitsland

De overwinning, door West-Duitsland behaald op Engeland in de voetbalwedstrijden om het kampioenschap van Europa brachten schrijver dezes op de gedachte, ook in economisch opzicht de resultaten van beide landen puntsgewijs tegenover elkaar te stellen. Het spreekt dan het meest aan, daarvoor twee peil-„data” te nemen: 1945-1947, en 25 jaar later. Men zie de volgende opstellingen.



Hoe heeft West-Duitsland zijn aanvankelijke achterstand van 0-10 weten om te zetten in de huidige voorsprong van 10-0? Of ligt het aan Engeland? Deze vragen kunnen alleen maar zeer tentatief worden beantwoord.

Laten we daarbij vooral niet vergeten dat de vergelijking zo pregnant is omdat het hier om landen gaat die overigens veel met elkaar gemeen hebben. Zij zijn wat grondgebied en bevolking betreft ongeveer van dezelfde grootte, hebben nagenoeg dezelfde economische structuur, vertonen ongeveer dezelfde politieke partijverhoudingen en behoren in grote trekken tot dezelfde denkwijze en cultuur. Het enige belangrijke verschil steekt in het eerste punt dat in de opstelling voor 1945-1947 is genoemd: de gewonnen resp. verloren oorlog. Engeland wilde op zijn lauweren gaan rusten, maar die waren niet vertaald in economische creditposten. Duitsland was in militair opzicht volledig vastgelopen en kon zich nu alleen nog maar waar maken door economische inspanning.

Er lijkt een soort dialectiek aan de gang, of, om met J. Romein te spreken, een wet van de remmende vooruitgang.

Zou er weer een nieuw keerpunt kunnen komen? Dat is lang niet ondenkbaar. Economische expansie en toeneming van individuele welvaart zijn in snel tempo bezig, als idealen en politieke doelstellingen aan betekenis te verliezen. De bestrijding van het milieubederf dient zich aan als het belangrijkste en voor de toekomst beslissende doel. Er zijn tekenen die erop zouden kunnen wijzen dat Engeland op dit punt beter van start is gegaan dan West-Duitsland. Wie inzake de economische expansie achter ligt zou wel weer eens vóór kunnen komen bij het bereiken of benaderen van een doelstelling die met economische expansie juist op gespannen voet verkeert. Engeland moet het hebben van een omkering der waarden. Gemeten aan de hand van de traditionele waarden heeft het de oorlog gewonnen, maar de vrede verloren. Het omgekeerde geldt voor West-Duitsland.

Laten we Engeland dus niet overhaast afschrijven. Er is geen enkele reden waarom het niet met kracht terug zou kunnen komen; als de doelstellingen verschuiven in een richting die juist niet het sterke punt van West-Duitsland is.

Het wachten is op de volgende 25 jaar.

F. Hartog

Engeland

1945-1947

West-Duitsland

1. oorlog gewonnen
2. grondgebied intact
3. produktie-apparaat intact
4. in 1947 weer vooroorlogs peil industriële produktie bereikt
5. middelpunt van een wereldwijd economisch blok
6. zet zich tot het plukken van de vruchten van de overwinning
7. hoopvol t.a.v. vrijwillige beperking van vakbeweging bij loonopdrijving
8. bevolking kan weer uitzwermen naar overzeese gebieden
9. rekent op permanente volledige werkgelegenheid
10. wordt weer kredietwaardig geacht

oorlog verloren
grondgebied in stukken gescheurd
produktie-apparaat zieltoegend
in 1947 nog als apen in de bodem levend
volledig geïsoleerd

kan alleen maar zijn wonden likken
bezeten door de angst voor verdere inflatie

moet miljoenen berooide vluchtelingen opnemen
vrees blijvende economische ontmanteling
moet van internationale liefdadigheid leven

25 jaar later

1. bang voor alles tegelijk: werkloosheid, inflatie, betalingsbalansstekort
2. inflatie in semi-galop
3. produktie stagneert
4. betalingsbalans kwakkelt
5. Pond Sterling glijdt steeds verder af
6. heeft moeten soebatten om in de Europese Gemeenschap te komen
7. Gemenebest is uiteengevallen
8. ondermijnd door stakingen
9. weet geen raad met de toevloed van immigranten uit vroegere overzeese gebieden
10. zit met een onverteerd brok generationaliseerde industrie

kent slechts enkele voorbijgaande stagnaties

monetair meest gedisciplineerde land van Europa
produktie groeit trendmatig sterk
betalingsbalans is kerngezond
Duitse Mark wordt steeds sterker

vormt het economische middelpunt van de Europese Gemeenschap
Ieder land zoekt West-Duitslands economische gunsten
voorbeeld van arbeidsrust
vluchtelingen zijn zinvol ingeschakeld in het economische proces

vertrouwt op en profiteert van de spontane kracht van het particuliere initiatief

Nieuwe tariefstructuur voor de inkomstenbelasting

MEJ. DRS. G. A. KOEN

Stelling:
Overschatting van draagkracht is nog nadeliger voor de schatkist dan onderschatting.

In dit artikel ¹⁾ wordt nagegaan of de draagkracht van verschillende categorieën gehuwden en ongehuwden zonder kinderen op al of niet juiste wijze in de belastingvrije voeten — voortaan inkomensafrekken te noemen — is verwerkt. Dit gebeurt niet uitsluitend ter wille van de sociale rechtvaardigheid, maar ook om te bekijken, of de voorstellen in het schema het beoogde *budgettair neutrale effect* zullen hebben of niet.

Bij de beoordeling van het effect op de al of niet *redelijke verdeling van lasten op basis van de draagkracht* moet men bedenken, dat een juiste keuze van de nieuwe inkomensafrekken van groter belang is dan die van de huidige belastingvrije voeten. Het thans geldende tarief begint immers met een laag, geleidelijk oplopend percentage. De voorgestelde inkomensafrek wordt echter onmiddellijk over de eerste f. 10.000⁰ daarboven, belast met 24%. Kiest men dus de inkomensafrek te laag, dan zal een onevenredig tarief de laagste inkomens uit de groep teveel doen afnemen. De inkomensafrek moet dus — zoals in de Memorie van Toelichting terecht wordt gesteld, bestaan uit „het gedeelte van het inkomen, dat redelijkerwijze nodig is voor het financieren van in het licht van de heersende maatschappelijke opvattingen noodzakelijke levensbehoeften”.

Onderschatting van draagkracht is voor de fiscus in ons land in het algemeen niet zo'n ramp. Van datgene wat iemand niet rechtstreeks hoeft af te staan, zwemt een groot deel via een andere fuik het belastingkantoor binnen, telkens weer. En het kan zelfs nuttig zijn mensen met zeer hoge inkomens wat vriendelijk te behandelen, omdat zij anders het kille fiscale klimaat zullen ontvluchten.

Veel ernstiger is de overschatting van de draagkracht van grote groepen. Wanneer de fiscus namelijk teveel afneemt van mensen die het beslist niet kunnen missen, wordt het teveel geïncasseerde met winst terugbezorgd door de bijstand. Hij ziet vol vreugde zijn inkomsten stijgen met 24% van de verhoging van de uitkering; de uitkering moet weer met iets meer dan dit bedrag worden verhoogd, waarvan 24% wordt teruggevorderd, en zo gaat het voort tot de kosten van levensonderhoud dalen, tenzij men dan op grond van de waardevermeerdering van het geld automatisch de te lage inkomensafrekken verder verlaagt. Kortom een omslachtige, pijnlijke en voor de staat heel dure procedure.

En wanneer men, aan de hand van de overzichtelijke tabellen die bij het wetsontwerp zijn gevoegd, eens kijkt naar de groepen die men blijkbaar relatief bevoordeeld heeft geacht, en waar men nog wat meer denkt te vinden, dan twijfel ik of de f. 400 mln. waarmee moet worden geschoven ten gunste van sommigen ten laste van anderen, ooit terug zullen komen.

Alleenstaande bejaarden

Van de 1.310.000 bejaarden in Nederland per 31 december 1970 was 45% alleenstaand. Over het eerste kwartaal 1971 ontvingen 96 per 1.000 alleenstaande thuiswonende bejaarden een periodieke bijstandsuitkering, tegen 12 uitkeringen over 1.000 van de totale bevolking. Hun inkomensafrek wordt bepaald op f. 5.450 per jaar. Dit wordt beschouwd als het inkomen waarvan zij geacht worden redelijkerwijs te kunnen voorzien in hun noodzakelijke levensbehoeften. Ongetwijfeld zijn er tallozen uit deze groep die in goedkope woningen van schrikbarend lage bedragen leven. Maar wat gebeurt er als men verhuizen moet, naar een dure nieuwe woning, of naar een bejaardenoord?

Hoewel zij in het licht van de heersende maatschappelijke opvattingen recht hebben op telefoon, een krant, een goede woning, comfort, verzorging voor zover nodig, wat kost dit? Toch wordt reeds bij een inkomen van f. 6.000, f. 132 ingehouden; ongeveer bij de welvaartsgrens, f. 21.000, blijft er netto f. 16.824 per jaar over. Men vraagt zich werkelijk af hoeveel netto-baten de bewindslieden hebben becijferd uit deze groep.

Gehuwde bejaarden

De situatie is hier niet veel beter: periodieke bijstandsuitkeringen veel minder: 42 promille. Er zijn echter afzonderlijke cijfers van de bedragen van uitkeringen aan bejaarden thuis en bejaarden in bejaardenoord. Deze zijn niet gesplitst naar alleenstaanden en gezinnen. Zij bedroegen in het eerste kwartaal 1971

¹⁾ De cijfers in dit artikel zijn ontleend aan de bijlagen bij de Memorie van Toelichting 1971-72 - 11879; het *Statistisch zakboek 1971*, blz. 6, tabel 3; de *Sociale maandstatistiek* van maart 1972, tabellen 29, 32 en 33 en aan het rapport van de Nederlandse gezinsraad *De economische waarde van het voeren van een gezinshuishouding*, Den Haag, maart 1972.

ruim f. 20 mln. aan bejaarden „thuis” (is het bejaardenoord *geen* echt „thuis”?) en bijna f. 63 mln. naar bejaardenoorden.

En dat zelfs deze bedragen, toegevoegd aan AOW en eigen besparingen, niet voldoende zijn om in de noodzakelijke levensbehoeften van bejaarden te voorzien, blijkt wanneer men de bedragen zou meetellen van de liefdadige instellingen aan levensonderhoud en levensgeluk van bejaarden. Een groot deel van deze bijdragen ontsnapt de fiscus. Kerkelijke belasting, giften aan kerken, Leger des Heils en vergelijkbare instituten, zijn immers fiscaal aftrekbaar. En zijn er bovendien onder deze instellingen niet verscheidene, die subsidie van overheidswege ontvangen? Men moet zich daarom wel afvragen of de belastingvrije som over het zelfbespaarde inkomen van deze beide groepen niet wat hoger behoort te worden opgetrokken, mede omdat dit misschien *nog wat van de schaarse welgestelde bejaarden in Nederland* zou kunnen houden.

Maar neen, ook de gehuwdenaftrek is karig becijferd op f. 7.400. Dit komt neer op verlaging van de tarieven tot omstreeks f. 10.500 (het minimumloon); daarboven stijgt het tarief gestadig met één uitzondering op de grens van een schijf.

Oudere alleenstaanden

De groep is uitgebreid met alleenstaanden van 35 tot 40 jaar en met alle gescheidenen, weduwen en weduwnaars zonder kinderen van 40 tot 65 jaar. Thans wordt die groep — mits 5 jaar gehuwd geweest — belast volgens hetzelfde tarief als gehuwden zonder kinderen. De aftrek voor noodzakelijke levensbehoeften wordt gesteld op f. 4.875. Heeft men hiervoor het budget van een hippie (vrij van drugs) bestudeerd of van een clochard, die zich voedt en kleedt uit vuilnisemmers?

Hoewel het tarief voor de nooit getrouwden bijna over de hele linie verlaging oplevert, ziet men merkwaardigerwijs een verhoging voor de inkomens van f. 8.250 tot f. 12.000. Volgens dit voorstel zou een alleenstaande van een inkomen van f. 8.250 maar f. 5.988 netto overhouden²⁾; bij een inkomen van f. 12.000 zou f. 8.177 resteren. Wie „genieten” deze extra belaste inkomens? Men kan het zich wel indenken: vrouwen die onder het minimumloon werken, kleine zelfstandigen, invaliden en talloze vrouwen die wegens een slijtend beroep op 55- of 60-jarige leeftijd moesten ophouden met werken, met een te klein of geen pensioen. Ook oudere dochters, die tot na hun 50ste jaar ouders hebben verzorgd tot hun dood.

Blijkens de bijstandscijfers ontvangt reeds nu een relatief groot aantal alleenstaande vrouwen onder 65 jaar bijstand: indien men voorzichtig uitgaat van de veronderstelling dat de meeste bijstandsuitkeringen aan alleenstaande vrouwen wel zullen zijn bestemd voor vrouwen van 30 tot 65 jaar, dan ontvangen er op een groep van 279.000 ongehuwde vrouwen 78 per 1.000 bijstand. Het aandeel hierin voor vrouwen van 55 tot 65 is ongetwijfeld aanzienlijk hoger. Gezinspromille over dezelfde leeftijdsgroepen van 30-65 jaar gespreid: 11. Ook van deze groep — en nog sterker van de zijde van de weduwen en gescheiden vrouwen die zich op een hoger inkomen hebben ingesteld — mag een massaal additioneel beroep op de bijstandswet worden verwacht.

Jongere alleenstaanden

Deze worden bijzonder karig bedeed met een aftrek van f. 3.625. Aan de tabel kan men zien welk budget men op het oog heeft gehad: dat van thuis wonende werkende jongeren. Precies tot het minimumloon wordt het tarief verhoogd; daarna volgen verlagingen.

Ik kan mij best voorstellen dat men een voorstel tot belastingverhoging voor werkende jongeren politiek niet haalbaar acht; vrijwel geen enkele partij zal dit op zijn programma durven zetten. Maar ter wille van de versluiering van dit doel dupeert men weer de vrouwen onder het minimumloon, de kleine zelfstandigen en de invaliden. Naast een vergroot beroep op huursubsidies en bijstand zal wellicht ook bij CRM extra hard worden geklopt om bijdragen voor schrijvers, schilders en beeldhouwers.

De bewindslieden zetten echter de deur wijd open voor ontsnapping uit dit tarief door *alle* jongeren: art. 55 bepaalt dat jongeren die gehuwd zijn geweest — onverschillig hoe kort dit heeft geduurd — automatisch onder het 35+ tarief zullen vallen. Wat let de meisjes van 16 tot 33, de jongens van 18 tot 33, om via *een schijnhuwelijk* en een *schertsscheiding* tot aanzienlijke besparingen te geraken? Met andere woorden de baten voor de schatkist vallen weg. Zijn de hogere kosten voor burgerlijke stand en rechterlijke macht ingecalculleerd in de begroting? Misschien komt er een wet tot verbod van misbruik van de gehuwde staat voor fiscale doeleinden. Maar zelfs als minister Van Agt daar zware straffen op stelt, dan brengen controle en berechting toch additionele kosten mee. En volgens welke maatstaf moet men controleren?

Ik zie nog altijd geen ruimte voor het budget ontstaan door de hogere aanslagen op deze berooide groepen. Geen nood, er is alternatieve potentiële ruimte, die we gaan ontdekken in de laatste goepen.

Werkende echtparen zonder kinderen

Terecht is allerwege toegejuigd dat eindelijk zal worden afgestapt van de dwaze samentelling van de arbeidsinkomsten van man en vrouw. Men heeft echter de emancipatie niet willen uitstrekken tot de premies uit hoofde van de volksverzekeringen. In het huidige systeem bestaat de nogal eigenaardige situatie dat echtparen wier gezamenlijke inkomen de welvaartsgrens niet overschrijdt wél de premies betalen over het arbeidsinkomen van de vrouw; voor zover het gezamenlijke inkomen hoger ligt is de vrouw niet premieplichtig.

Nu wordt voorgesteld dit systeem te bestendigen: het echtpaar betaalt te zamen nooit meer dan de premies die alle andere premieplichtigen *alleen* moeten opbrengen. Met andere woorden *alle mannen*, gehuwd en ongehuwd, *alle ongehuwde vrouwen* en *alle gehuwde werkende vrouwen uit de laagste inkomensklassen* betalen gezamenlijk de solidariteitspremies voor *alle overige gehuwde vrouwen*. Als motief wordt gegeven:

²⁾ Na aftrek van het voorgestelde belastingtarief en 17,6% sociale premies. Voor zelfstandigen geldt een iets afwijkend premiepercentage.

„De premiedruk zou dan in het algemeen gesproken voor echtparen waarvan de vrouw werkt in verhouding tot anderen te hoog worden, ook als voor de gehuwde vrouwen een lager premiepercentage dan wel een laag eigen maximum zou worden ingevoerd”.

Wie zijn die „anderen”? Zijn het de oudere ongehuwden, die tot hun 65e maximale premies betalen voor collectieve voorzieningen waarvan zij zelf niet of minimaal kunnen profiteren? Ondanks de protesten van deze groep is er nooit een wetsontwerp ingediend om voor hen een lager premiepercentage, een laag maximum of een lagere leeftijdsgrens voor premiebetaling voor te stellen. Of zijn het de huisvrouwen?

Enige cijfervoorbeelden van gevallen waar de premiedruk te zwaar zou worden, zouden nuttig zijn; evenals enige gegevens over de premies voor hoger gesalarieerden, die nu achteloos worden weggewuifd. Hoeveel ruimte zit daar? Vooral als men voornemens is de premies t.z.t. niet meer fiscaal aftrekbaar te maken kan dat aardig oplopen.

Kan het zijn dat de inkomensaf trek voor de werkende gehuwde vrouw wat zuinig is uitgevallen? Dan zou het logisch zijn die te verhogen, vooral nu het systeem verder zo mooi in elkaar zit. Waarom gehuwde vrouwen in het arbeidsproces niet zelfstandig — op basis van haar *eigen* prestaties — laten bijdragen in de collectieve voorzieningen, in plaats van haar toch nog terug te dringen als afhankelijke wezentjes in een aparte groep? Dit moet budgettaire neutraal kunnen worden geregeld!

Echtparen zonder kinderen waarvan de vrouw niet werkt

Voor deze groep wordt de belastingvrije som aanzienlijk verhoogd, tot f. 6.250. Dit geldt voor *alle leeftijden tot 65 jaar*. „De regering meent daarmede duidelijk vorm te hebben gegeven aan haar oordeel dat het hier om een belangrijk knelpunt van de loon- en inkomstenbelasting gaat”, aldus de wat magere toelichting.

In hoofdstuk 7d over de ongehuwden wordt een aanvechtbare verklaring gegeven van dit oordeel van de regering. Het verschil in aftrek van f. 2.625 met jongere ongehuwden en van f. 1.375 voor oudere ongehuwden motiveert zij elders:

„Uit een oogpunt van draagkracht beschouwd valt immers niet goed in te zien waarom van ongehuwden bij gelijk inkomen een gelijk bedrag aan belasting moet worden gevraagd als van gehuwden. Van dit laatste inkomen moeten immers twee personen worden onderhouden”.

Men vraagt verbaasd: waarom of van wie *moet* dat? Men trouwt uit vrije wil. Men geeft zijn werk op uit vrije wil. Pas als er kinderen komen kan dat voor een valide jonge vrouw als een goede grond worden beschouwd om thuis te blijven. Waarom moet eigen gekozen extra vrije tijd door de gezamenlijke overige contribuabelen gesubsidieerd worden? Om de kapper te betalen, waar een ander geen tijd voor heeft? Tegenover het inkomen waarover de ongehuwde zgn. alleen de beschikking heeft, heeft de getrouwde man onder andere de beschikking over verzorging en huishoudelijke hulp en de huisvrouw heeft de beschikking over vrije tijd.

De gedachtengang van de bewindslieden is des te merkwaardiger, omdat in het onlangs verschenen rap-

port van de Nederlandse gezinsraad op blz. 15 te lezen valt dat de economische waarde van de huisvrouw in een gezin zonder kinderen wordt berekend op f. 8.000 à f. 10.800. Men zou kunnen stellen dat als men een hogere inkomensaf trek toepast, ook de economische waarde als inkomen moet worden meegeld. Dit levert verrassende resultaten: de man die omstreeks f. 14.000 verdient, ziet zijn belasting verhoogd van f. 1.860 tot f. 4.520 als hij met een middelbaar meisje trouwt, en tot f. 9.800 als een academica voor zijn verzorging haar carrière in de steek laat.

De arbeidsmarkt zou overvoerd dreigen te worden als men dit systeem plotseling zou toepassen. Maar wel kan men mede aan de hand van de berekening aantonen dat er geen sprake is van een knelpunt in deze groep. Integendeel, er is best ruimte voor verlaging van de belastingvrije som, bijv. tot de voorgestelde jongere-ongehuwden-aftrek. De man met f. 14.000 zou dan slechts f. 650 per jaar meer betalen. Plus uiteraard, de extra kosten van levensonderhoud min de besparingen. Maar trouwt ook hij niet uit vrije wil?

Alternatieve voorstellen

Dankbaar gebruik makende van de fraaie belastingvrije bedragen die de bewindslieden hebben voorgesteld, schuif ik nu wat met de eerste schijven om tegelijk een budgettaire en sociale verbetering te bereiken.

- a. De inkomensaf trek voor ongehuwden onder 35 jaar wordt verhoogd van f. 3.625 tot f. 4.875.
- b. De inkomensaf trek voor echtparen zonder kinderen waarvan de vrouw jonger is dan 35 jaar wordt verlaagd van f. 6.250 tot f. 4.875.
- c. De aftrek voor de gehuwde werkende vrouw zou eventueel — indien nodig voor haar zelfstandige betaling van sociale premies — kunnen worden verhoogd van f. 1.250 tot f. 3.625. In ieder geval moeten de volledige premies over haar arbeidsinkomen worden betaald.
- d. De aftrek voor ongehuwden van 35 jaar en ouder wordt gelijk getrokken met die van de gehuwden van dezelfde leeftijdsgroep zonder kinderen, en wordt dus verhoogd van f. 4.875 tot f. 6.250.
- e. Verhoging van de bejaardenaftrek tot een fiks bedrag, bijv. tot de welvaartsgrens. Welgestelde bejaarden zullen dit financieren door hun vestiging hier te lande. De bijstand kan omlaag, de successiebelasting omhoog. Budgettaire ruimte voor de toekomst.

Natuurlijk kan ik hier de ruimte niet afbakenen. Daarvoor zijn cijfers nodig waarover ik niet beschik, maar die wel uit diverse bronnen kunnen worden opgezocht en die mede betrokken moeten worden in de beschouwingen van de Tweede Kamer. Mijn doel is hetzelfde als dat van de regering: een redelijker verdeling op basis van de draagkracht, binnen de budgettaire ruimte. Er bestaat alleen nog een klein verschil van mening over de wijze waarop die draagkracht moet worden gemeten, in het belang van de sociale rechtvaardigheid en de noodzakelijke zelfdekking van de herziening.

Gerda Koen

Beperkingen voor macro-prognoses

PROF. DR. W. J. VAN DE WOESTIJNE

Met behulp van de studies en informaties van het Centraal Planbureau is het mogelijk aan de conjunctuurpolitiek een wetenschappelijke basis te geven. Dat is een principiële en belangrijke verbetering vergeleken met de situatie in de jaren dertig. Voor een juist beleid blijft het evenwel noodzakelijk zich van de beperkingen van die methode bewust te zijn. Met opzet spreken wij van „beperkingen” en niet van „grenzen”. Beperkingen kunnen namelijk worden opgeheven, maar principiële grenzen niet worden verschoven. Kennis van beperkingen stimuleert het uitbreiden van de methode. De voornaamste beperkingen, waarop wij ons hier richten, vloeien voort uit:

- het karakter van macro-economische gegevens. Dit zijn namelijk gemiddelden en totalen die voor ons hele land of voor grote delen, dan wel voor belangrijke sectoren gelden;
- het overwegend betrekking hebben op grootheden, die ontstaan door het doen van *velen*. Maar voor zover een enkele beslissing belangrijke gevolgen heeft en die beslissing niet is te voorzien resp. niet als een element van beleidspolitiek wordt behandeld, is de toegepaste methode onbruikbaar voor het bepalen van de gevolgen;
- het feit dat structuurgegevens, en trendmatige veranderingen daarin, (voorlopig) nog als data, gegevensheden, worden beschouwd.

In vele gevallen zijn totalen, resp. gemiddelden, voor het voeren van conjunctuurbeleid belangrijk. Wij denken hier o.a. aan het totale aantal werklozen, het saldo van de betalingsbalans, de (gemiddelde) stijging van de kosten van levensonderhoud voor de diverse groepen arbeiders en de gemiddelde loonstijging, de totale consumptie, de totale investeringen en de totale besparingen.

Dit werken met gemiddelden is zinvol als er weinig spreiding is in de elementen waarop die gemiddelden betrekking hebben. Zo mag men, voor de huidige structuur van de arbeidsmarkt, wel aannemen dat een gemiddelde loonstijging van $a\%$ voor de meeste groepen werknemers afzonderlijk ook tot een stijging van *ongeveer* $a\%$ leidt.

Wij werken ook met gemiddelden waarbij aan deze voorwaarde van geringe spreiding rond het gemiddelde niet is voldaan. Op de economische conjunctuur heeft dan niet alleen het gemiddelde, maar ook de spreiding rond het gemiddelde een grote invloed. Wij willen dit voor twee belangrijke grootheden toelichten. Deze zijn: het gemiddelde rendement van bedrijven en de gemiddelde arbeidsproductiviteit.

Het gemiddelde rendement van bedrijven

Zolang de gemiddelde rentabiliteit van de bedrijven groot is, bijv. 20% na aftrek van de belastingen, maakt een grote spreiding niet veel uit. Als deze bijv. zou lopen van 50% tot 4%, zijn zelfs de minst rendabele bedrijven nog in staat om zich te handhaven. Een daling van de gemiddelde rentabiliteit tot bijv. 15%, met een spreiding van 40% tot 1%, brengt hierin geen verandering. Als daarna de gemiddelde rentabiliteit nog eens 5% daalt, treedt een principiële verandering in. Wel zijn dan de bedrijven *gemiddeld* nog rendabel, maar er zijn ook bedrijven die in de rode cijfers zijn gekomen. Dat is een heel andere situatie dan bij de eerste daling van 5%.

Als deze toestand niet tot een enkel jaar is beperkt, maar enige jaren aanhoudt, zullen de verlieslatende bedrijven waarschijnlijk tot ontslag van arbeidskrachten moeten overgaan. Ernstiger nog is het als de daling van de rentabiliteit structureel is. Dan zal dat zelfs moeten leiden tot liquidatie van de verlieslatende bedrijven, resp. tot belangrijke reorganisatie. Niet alleen is er dan veel minder aanleiding voor uitbreidingsinvesteringen, maar zelfs vervangende investeringen zullen kunnen verminderen met alle gevolgen voor de werkgelegenheid in de investeringsindustrieën. De conjuncturele inzinking, die daarvan het gevolg is, moet dan meer worden verklaard uit de spreiding van het rendement dan uit de daling van het gemiddelde.

In een maatschappij als de onze, die wij als een ondernemingsgewijze produktiewijze kunnen omschrijven, worden verliezen in een deel van de bedrijven niet gecompenseerd door elders gemaakte, eventueel hoge, winsten. Wij zien hier direct de grote invloed, die de maatschappijstructuur op de gevolgen kan hebben. Als namelijk in een groot concern verliesgevend onderdeel naast winstgevend voorkomt, dan is compensatie van verliezen door winsten wel mogelijk. Natuurlijk kan de leiding in zo'n geval óók tot staken van de verlieslatende activiteiten besluiten, omdat dit tot een grotere winst van het geheel zou leiden, maar de noodzaak daartoe is in ieder geval kleiner en van een andere aard dan de noodzaak tot sluiting van zelfstandige verlieslatende ondernemingen. In ieder geval heeft een concern meer tijd en betere mogelijkheden, door reorganisatie de verlieslatende onderdelen uit de rode cijfers te halen. Als in onze maatschappij iedere afzonderlijke spoorlijn door een zelfstandige NV zou worden geëxploiteerd, zouden vele spoorlijnen óf niet gesticht zijn óf thans niet meer kunnen worden ge-

exploiteerd. In een maatschappij waarin het gehele produktieproces in één collectiviteit is ondergebracht, zouden de mogelijkheden tot voortzetting van op zichzelf onrendabele activiteiten nog groter zijn.

Het conjuncturele effect van een daling van de gemiddelde rentabiliteit hangt dus enerzijds van de spreiding en anderzijds van de maatschappelijke organisatie af. Bij het werken met gemiddelden of totalen komen deze conjuncturele aspecten niet naar voren. Daarom is inzicht in de spreiding minstens even belangrijk voor de conjunctuurpolitiek als kennis van het verloop van het gemiddelde. De actualiteit van deze opmerkingen volgt uit het feit, dat wij al sedert een aantal jaren een dalende rentabiliteit hebben zonder dat dit tot zichtbare moeilijkheden leidde. Maar de laatste tijd komen er, ondanks het feit dat het bedrijfsleven *gemiddeld* nog rendabel is, bedrijven in de rode cijfers. Vooral in 1971 was dit het geval. De daling van de gemiddelde rentabiliteit, te zamen met de spreiding daarin, kan als oorzaak worden aangegeven. Een politiek of een constellatie die tot daling van de rendementen leidde, was eerst zonder groot gevaar, maar thans ligt dit anders.

De gemiddelde arbeidsproductiviteit

Nog groter en in haar gevolgen nog belangrijker dan de spreiding in de rentabiliteit, is de *spreiding in de arbeidsproductiviteit*. Dit komt, omdat wij verband leggen tussen de *gemiddelde* stijging van de arbeidsproductiviteit in ons land en de *gemiddeld* toelaatbare loonstijging. Veelal neemt men aan, dat de reële lonen evenredig met de arbeidsproductiviteit kunnen, resp. behoren te stijgen. Als dit het geval is, stijgen de reële lonen in dezelfde mate als het reële overige inkomen. Die verdeling blijft dan constant. Of men dit billijk vindt, hangt er allereerst vanaf of men met de huidige verdeling van de inkomens akkoord gaat of niet. In de tweede plaats dient te worden gewezen op het feit, dat enerzijds een belangrijk deel van dit overige inkomen, als dividend en rente, kapitaalinkomen is en dat anderzijds ook de financiering van de kapitaalinvesteringen grotendeels uit dit overige inkomen plaatsvindt.

De eerste vraag die wij moeten stellen, is: hoe verklaren wij het feit, dat nu al vele jaren de arbeidsproductiviteit zo snel stijgt? Het is hoogst onwaarschijnlijk, dat dit uit grotere fysieke inspanning moet worden verklaard. Wel is de stijging van de kwaliteit van de arbeiders, mede door betere scholing, hier een factor. Maar een grote, zo niet de grootste, invloed is de wijziging in de verhouding tussen kapitaal en arbeid. De diepte-investeringen — Marx spreekt van de „organische samenstelling” — zijn zonder twijfel toegenomen. Als wij aannemen, dat de hoeveelheid kapitaalgoederen sneller is gestegen dan de arbeidsproductiviteit en als het totale kapitaalinkomen evenredig met die arbeidsproductiviteit zou zijn toegenomen, dan volgt hier mathematisch uit dat het inkomen per hoeveelheid kapitaal gedaald moet zijn. Dit verklaart dan de gemiddelde daling van het rendement. Als, wat waarschijnlijk is, de verdeling van het nationale inkomen tot een groter loonaandeel heeft geleid en dus tot een relatieve vermindering van het totale kapitaalinkomen, dan is, als gevolg van de relatief grote stijging van de hoeveelheid kapitaalgoederen, de daling van het ren-

dement nóg groter. De daling van het rendement van risicodragend vermogen moet verder nog sterker geworden zijn door de stijging van de obligatierente.

Dit hele complex overziende, is de trendmatige daling van de bedrijfswinsten die wij in het begin aannamen niet bewezen, maar wel aannemelijk verklaard. Overigens is de opvatting, dat de rendementen dalen als gevolg van de maatschappelijke groei, niets nieuws. Wij vinden deze daling van de „profit”-voet reeds bij klassieken als A. Smith en Ricardo en bij Marx. Het hier gegeven verband tussen stijgende arbeidsproductiviteit, toenemende kapitaalintensiteit, stijging van de loonvoet en daling van de „profit”-voet, is typisch macro-economisch. Gaan wij over van de totale nationale economie naar de situatie per bedrijfstak en per bedrijf, dan vinden wij een zeer grote spreiding in de hiervoor gehanteerde gemiddelden. De grootste kapitaalaccumulatie en daarmee de grootste stijging van de arbeidsproductiviteit, vinden wij in enkele speciale bedrijfstakken, namelijk in de aardgasindustrie en delen van de chemische industrie, in het bijzonder de petrochemische. De *gemiddelde* stijging van de arbeidsproductiviteit heeft dientengevolge een zeer grote spreiding. Zij is zeer groot in de hiervoor genoemde takken en nul of iets meer dan nul in andere, voornamelijk in de dienstensector. De bedrijfstakken waar de arbeidsproductiviteit ver beneden het gemiddelde ligt, zijn veelal tevens de bedrijfstakken die sterk arbeidsintensief zijn.

Als nu de gemiddelde loonstijging afgestemd is op de gemiddelde stijging van de arbeidsproductiviteit en de spreiding in die loonstijging klein is in verhouding tot die van de arbeidsproductiviteit, dan is het duidelijk dat de produktiekosten ook een grote spreiding moeten vertonen. Zij stijgen relatief in de arbeidsintensieve bedrijven.

Nu zou dit nog niet tot een gemiddelde prijsstijging behoeven te leiden, als de prijzen van de goederen uit de kapitaalintensieve bedrijven naar verhouding zouden dalen. De daling van de prijzen voor de produkten van de kapitaalintensieve bedrijven kan evenwel alleen de prijsstijging in de arbeidsintensieve compenseren, als beide soorten bedrijven geheel voor de binnenlandse markt zouden werken. Maar als de relatief goedkope produkten worden uitgevoerd, treedt deze compensatie niet in. Nu zijn het juist de bedrijven met relatief kleine prijsstijgingen, die veel tot onze export hebben bijgedragen. Dit verklaart ook, dat onze gemiddelde exportprijzen veel minder zijn gestegen dan ons binnenlands prijsniveau. Door de grote spreiding in de arbeidsproductiviteit en de geringe spreiding in de lonen, is de *stelling dat, als de lonen gelijk stijgen met de arbeidsproductiviteit, de gemiddelde binnenlandse prijzen niet behoeven te stijgen, onjuist*.

Meer aandacht voor structuurfactoren

Macro-economische analyses, die uitgaan van totalen en gemiddelden en waarbij geen rekening wordt gehouden met de spreidingen, geven daardoor een onjuist beeld van de economische toestand in een op ondernemingsgewijze produktie georganiseerde maatschappij. Zo min als daar verliezen worden gecompenseerd door winsten, is er daar een compensatie tussen relatieve kostenstijgingen en kostendalingen.

Nu behoeft deze discrepantie tussen onze macro-

economische analyse en de feitelijke maatschappelijke structuur, dit instrument niet altijd ongeschikt te maken voor het bepalen van de economische conjunctuurpolitiek. De realiteit is zo divers, heeft zoveel vrijheidsgraden, heeft op vele punten zoveel spreiding, dat men van jaar op jaar nauwelijks de invloeden van trendmatige veranderingen in de kapitaal/arbeidsverhouding en de verschillen in stijging van de arbeidsproductiviteit merkt. Er zijn trouwens nog vele andere trendmatige ontwikkelingen die de hierboven gegeven analyse in gunstige of ongunstige zin kunnen beïnvloeden. Zo kan bijv. de technische ontwikkeling, gestimuleerd door uitvindingen, tijdelijk de daling van het gemiddelde rendement tegenhouden of in haar tegendeel doen veranderen.

Wij achten het evenwel waarschijnlijk, dat in de huidige situatie de door ons geanalyseerde structuurfactoren in een kritisch stadium zijn gekomen. Als dat zo is, zullen wij, als basis voor de te voeren economische politiek, meer dan tot nu toe, ons met structuurproblemen moeten bezighouden. Voor een kortetermijnprognose is dat niet nodig. Structuurveranderingen zijn namelijk, buiten de kritische fase, zo geleidelijk, dat zij van jaar op jaar onder de „ceteris paribus”-veronderstelling kunnen vallen. Bij die analyses liggen namelijk hun invloeden binnen de foutengrenzen. Bij analyses die op middellange termijn, dus bijv. op 5 à 6 jaar betrekking hebben, is veelal een „verstandige” extrapolatie mogelijk. Bij een „verstandige” extrapolatie zal men met enige versnelling of vertraging, al naar de feitelijke vooruitzichten, rekening houden. Dit is noodzakelijk, omdat wij er maar al te gemakkelijk, en impliciet, van uitgaan dat de bomen wel tot in de hemel kunnen groeien.

Zoals factoren, die op korte termijn werken, vaak eveneens op korte termijn reacties uitlokken, die op de eerstgenoemde factoren weer invloed uitoefenen, is dat ook met trendmatige factoren het geval. Daarom zullen wij de interactie van lange-termijnfactoren tot object van studie moeten nemen. Doen wij dat niet, dan komen wij vaak tot paradoxale inzichten. Zo heeft men wel eens uit het feit, dat de kosten voor het onderwijs resp. voor de geneeskundige verzorging een stijgend aandeel in het nationale inkomen uitmaken, de conclusie getrokken dat binnen afzienbare termijn ons hele nationale inkomen aan onderwijs, resp. aan geneeskundige verzorging zal worden besteed. Zo'n uitspraak is dan wel „gefundenes Fressen” voor paniekjournalistiek, maar draagt niet bij tot een redelijk inzicht.

Het bestuderen van de interactie van structuurfactoren is daarom zo moeilijk, omdat wij daarbij nauwelijks kunnen steunen op empirisch materiaal. Zulke onderzoeken zijn daardoor sterk abstract. De kans dat wij daarbij factoren vergeten, resp. niet in onze modellen opnemen, is groot. Ook de wijze waarop en de mate waarin een factor op andere factoren inwerkt, is veelal onvoldoende bekend. Dit maakt de uitkomst van zodanige onderzoeken in hoge mate speculatief.

Waarschijnlijk is de beste manier om tot enig inzicht te komen, het uitvoeren van een groot aantal intellectuele experimenten. Hierbij zouden vele modellen doorgedacht moeten worden, ieder met andere groeperingen van mogelijke trendmatige factoren. Verder zou in ieder van die modellen weer met variatie in de parameters kunnen worden gespeeld. De macro-economische modellen voor korte-termijnprognoses zijn even-

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU

W. STEMMER & Zn. B.V.

Schiebroekseweg 22-24, telefoon (010) 22 38 66
postbus 35007, Rotterdam

vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Best, Breda, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Haarlemmermeer, 's-Hertogenbosch, Hilversum, Maastricht, Rheden, Rotterdam, Tilburg en Veldhoven. **Wij leveren ook :**

notulen van directie- en aandeelhoudersvergaderingen

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eerste-klas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

(I.M.)

eens door zulk een systeem van „trial and error” tot ontwikkeling gekomen.

Het doel van deze exercities is niet in de eerste plaats om lange-termijnprognoses uit te voeren. Daarbij doen zich trouwens nog nader aan te geven moeilijkheden voor. Neen, de interactie tussen trendfactoren is van belang voor onze visie op het heden. Wij mogen namelijk niet vergeten dat, als wij de toekomstige werking van trendfactoren onderzoeken, die „toekomst” reeds lang in het verleden is begonnen of begonnen kan zijn. Als bepaalde constellaties van trendfactoren tot kritische situaties kunnen leiden, en die factoren zijn reeds lang werkzaam, dan kan die kritische situatie zowel in wat voor ons de toekomst is, liggen als in wat voor ons het heden of morgen is. Als voorbeeld wijzen wij op de gevolgen van de trendmatige daling van het rendement en op de spanningen tussen een stijgende gemiddelde arbeidsproductiviteit met een grote spreiding en een stijgend gemiddeld loonpeil met een kleine spreiding.

Vormen van de beperkende factoren

In het begin van dit artikel noemden wij als factoren, die beperking voor onze macro-economische prognoses inhouden, de *spreiding*, de *trendmatige ontwikkelingen* en, als tegendeel van de trendmatige ontwikkelingen, de invloedrijke, maar *incidentele gebeurtenissen*. Wij zien er hier vanaf deze laatste te definiëren, maar wijzen op drie belangrijke vormen waarin zij kunnen optreden. Deze zijn: de beslissingen en handelingen met belangrijke gevolgen van één enkele instantie. Hiertoe behoren vele politieke beslissingen. Deze zijn in het algemeen niet uit het model te verklaren en evenmin in het model als gegeven op te nemen. Vervolgens moet als een incidenteel gebeuren worden behandeld het onverwacht gecoördineerd gaan handelen van subjecten die dit tot dan toe hoofdzakelijk ongecoördineerd deden. Als dat bij verkopers op een beurs optreedt, dan ontstaat daar gemakkelijk een panieksituatie. In de derde plaats moeten wij hier belangrijke effecten noemen, die het gevolg zijn van twee ongeveer even sterke tegengestelde krachten. Men weet dan a priori niet of de positieve dan wel de negatieve kracht de richting zal aangeven. Het wel of niet sla-

Flexibele quotaregelingen en de concurrentie tussen branches en landen

DRS. W. J. R. ROZENBROEK*

In een vorig artikel¹⁾ is ingegaan op het effect van een flexibele quotaregeling in een bedrijfstak op de structuur van die branche. De conclusie van dat artikel was, dat in een minder florerende bedrijfstak een dergelijke quotaregeling een structuurverbeterend effect heeft. Dit is van groot belang. Enerzijds bevindt zich naar schatting 40% van de Nederlandse industrie in minder florerende sectoren, anderzijds is in zo'n sector sprake van onnodige verspillingen.

De tragiek van de situatie in een minder florerende bedrijfstak is namelijk dat (stel) 10 bedrijven concurreren om een markt waarin voor slechts 8 ondernemingen van dezelfde gemiddelde omvang plaats is (de genoemde aantallen bedrijven zijn uiteraard alleen bedoeld „om de gedachten te bepalen”). Hierdoor zijn van de 10 bedrijven er 9 met een slechte rentabiliteit. Zouden er slechts 8 ondernemingen zijn, dan zijn er natuurlijk ook bedrijven bij met een slechte rentabiliteit, doch dat zijn er dan bijv. nog maar 2.

Introductie van een flexibele quotaregeling in de uitgangssituatie van 10 bedrijven heeft twee soorten gevolgen:

gen van een uitvinding kan hiertoe behoren. De research-resultaten, die voor onze maatschappij als een rustige trendfactor mogen worden behandeld, kunnen door een principiële min of meer incidentele uitvinding in een sterke versnelling komen en daarmee andere trendfactoren beïnvloeden.

De invloed van incidentele gebeurtenissen op het verloop van de wereldontwikkeling wordt zowel onderschat als overschat. In prognose-modellen op lange termijn worden zij om begrijpelijke redenen niet opgenomen. In feite is dat een geweldige onderschatting van hun invloed. Mede daarom pleegt de beste extrapolatie in feite niet uit te komen, hetgeen evenwel geen reden is om geen prognose te maken, resp. om die niet zo goed mogelijk te maken.

Van de drie beperkingen waaraan onze macro-economische prognoses onderworpen zijn, namelijk de spreiding, de invloed van de trendmatige veranderingen en de incidentele factoren, is waarschijnlijk alleen de laatste groep principiële niet binnen de analyse te vatten. Ten aanzien van de beide andere beperkingen zal de studie moeten worden voortgezet. Het zal echter steeds zo blijven dat, vooral op lange termijn, de beste prognoses toch niet plagen uit te komen.

W. J. van de Woestijne

- a. op korte termijn ontstaat een situatie waarin het voor bijv. 5 van de 10 ondernemingen mogelijk wordt een redelijke rentabiliteit te bereiken, terwijl dit tot nog toe slechts één bedrijf gelukte;
- b. tegelijk wordt een stimulans geschapen, te komen tot een situatie met bijv. 5 ondernemingen van een grotere gemiddelde omvang dan momenteel het geval is. Deze bedrijven worden tevens gestimuleerd tot verantwoorde investeringen en tot een grotere specialisatie. Door dit alles is van een rationelere structuur van de branche sprake.

In het onderstaande wordt op enkele aspecten dieper ingegaan.

Concurrentie tussen „oude” en „nieuwe” branches

Het kan zijn dat de betrokken bedrijfstak niet floreert omdat ondernemingen uit andere branches concurrerende produkten brengen, die terrein aan het veroveren zijn. Zonder quotaregeling zal de „oude” branche een achterhoedegevecht voeren door haar prijzen benedenwaarts aan te passen ten koste van de winstmarge. Dit komt voor een deel doordat men tracht te concurreren met de „nieuwe” produkten, maar ook is een voorname oorzaak de toenemende concurrentie tussen de bestaande producenten van de „oude” produkten om het overgebleven deel van de markt.

Bij een flexibele quotaregeling verdwijnt de prikkel met elkaar te concurreren door middel van een *te felle* prijsconcurrentie, terwijl door de ingebouwde flexibiliteit de concurrentie niettemin in gematigde vorm blijft bestaan. Op het concurreren met de nieuwe artikelen door middel van prijsverlaging wordt een rem gelegd: het veroveren van extra orders in het algemeen — ook al gaat dit ten koste van branchevreemde produkten — betekent quota-overschrijding en dus betaling aan de centrale kas.

Dit lijkt een ongunstige positie voor de „oude” branche. Hiertegenover staat echter het effect van de quotaregeling op de structuur van deze „oude” bedrijfstak. Dit resulteert in een kostprijsverlaging; de quotaregeling zal inmiddels de instandhouding van een positieve winstmarge bevorderen. Het netto-effect zal

* De auteur is econoom, organisatie-adviseur en opdracht-leider bij Raadgevend Bureau Ir. B. W. Berenschot NV.

¹⁾ Quotaregelingen in minder florerende bedrijfstakken als instrument tot verbetering van de structuur van de branche, *ESB* van 28 juni jl.

soms een prijsdaling, soms een prijsstijging inhouden. In het laatste geval — dat van de prijsstijging — zal de „oude” branche sneller terrein verliezen dan zonder quotaregeling het geval zal zijn.

Dit klinkt ongunstig, maar een terreinverlies met toch nog een positieve winstmarge zal veelal aantrekkelijker zijn dan een krampachtige verdediging ten koste van verliezen. In elk geval zullen de „oude” producenten meer aandacht en energie kunnen besteden aan andere dingen dan aan een te felle prijsconcurrentie. En kenmerkend is het dringend nodig aan andere dingen aandacht te schenken. Wij denken hier aan produktvernieuwing, aan het zoeken naar nieuwe markten, aan het penetreren in de „nieuwe” branche.

Maatschappelijk gezien lijkt het gezonder dat de oude en de nieuwe branche met elkaar concurreren op basis van enigszins normale prijzen dan dat de oude branche een achterhoedegevecht levert door middel van een verliesgevend prijsniveau.

Concurrentie tussen landen

Een andere reden waarom een branche minder florerend is geworden, kan liggen in een relatief voordeel dat de industrie van een ander land heeft. In principe geldt hiervoor hetzelfde als ten aanzien van concurrentie met andere branches is gezegd. In beide gevallen betekent een flexibele quotaregeling een geordende terugtocht die de rentabiliteit veel minder aantast dan zonder een dergelijke regeling het geval zou zijn.

Flexibele quotaregelingen en de EG

Een vraag is, hoe binnen de EG een flexibele quotaregeling zou werken. Veelal zal het onmogelijk zijn tot een dergelijke afspraak te komen door het veel grotere aantal producenten dat tot overeenstemming zou moeten komen. Ook is het niet zeker dat de EG-commissie haar goedkeuring aan een dergelijke overeenkomst zou geven.

Heeft het voor minder florerende bedrijfstakken onder dergelijke omstandigheden zin toch tot quotaregelingen te komen binnen Nederland? Wij menen van wel. Hiervoor zijn verschillende *bijzondere gevallen* te onderscheiden:

- a. Bij sommige branches vormen de transportkosten een relatief groot deel van de kostprijs, indien de afstanden groter worden. Men kan hierbij onder andere denken aan zware of volumineuze goederen met een lage kostprijs.
- b. Er zijn ook branches waarin over veel orders van relatief kleine omvang een snel en frequent overleg tussen de klant en de leverancier wenselijk is.
- c. Bij andere branches is een snelle levering noodzakelijk van artikelen waarbij het enerzijds om vrij kleine bestellingen gaat, anderzijds om een gevarieerd assortiment. Voor buitenlandse concurrenten is het in zo'n geval moeilijk een eigen afzet- en distributie-apparaat op te bouwen.
- d. Weer andere branches hebben door mentaliteitsverschillen een eigen Nederlands produkt dat buitenlanders niet brengen.



(I.M.)

In al deze gevallen kan een quotaregeling tussen Nederlandse producenten zinvol zijn indien het een minder florerende sector betreft. De buitenlandse concurrentie is in de genoemde gevallen namelijk door „natuurlijke” omstandigheden in het nadeel ten opzichte van de binnenlandse producenten; de quotaregeling dient niet ter bescherming tegen deze buitenlandse concurrenten, doch verhindert een te felle binnenlandse concurrentiestrijd.

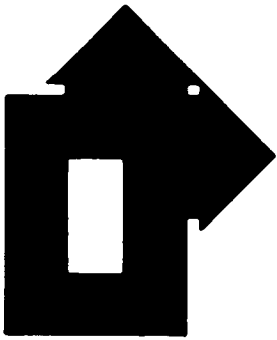
Het is ook van belang een bedrijfstak in ogenschouw te nemen waarvoor *geen bijzondere omstandigheden* gelden zoals in de vier genoemde gevallen. Wat gebeurt hier bij een flexibele quotaregeling?

Een eerste effect is dat men althans de onderlinge concurrentie vermindert, hetgeen kan leiden tot een wat gunstiger winstmarge. Of het uiteindelijke prijsniveau hoger of lager zal liggen dan zonder quotaregeling het geval zou zijn, hangt af van de mate waarin de structuur van de branche verbetert en het effect hiervan op de kostprijs. In elk geval zal hier een tijd over heengaan vóór structuurverbeterende maatregelen zoals specialisatie zullen zijn doorgevoerd. Vermoedelijk zal het verstandig zijn na het sluiten van een quotaregeling in een dergelijk geval af te spreken het prijsniveau vooralsnog te handhaven voor een periode waarbinnen structuurverbeteringen door te voeren zijn. Dit ten einde te verhinderen dat buitenlandse concurrenten gebruik maken van een tijdelijk aantrekken van de prijzen om de Nederlandse markt verder te penetreren.

Ten aanzien van het vorenstaande merken wij op dat het nogal eens voorkomt dat het juist de binnenlandse concurrenten zijn die elkaar het felst bestrijden op een bepaald segment van de markt. Speciaal bij oude bedrijfstakken die lokaal zijn geconcentreerd, kan men dit aantreffen. Hoewel het ogenschijnlijk een bedrijfstak betreft waarin alle EG-landen vrijuit in mee concurreren, blijkt toch in de praktijk dat er segmenten zijn waar niet een buitenlandse firma, maar een binnenlandse collega de felste concurrent is. De uitdrukking „men gunt elkaar het verlies niet” geeft zo'n situatie in minder florerende bedrijfstakken treffend weer.

Invloed op het prijspeil gezien vanuit het oogpunt van de consument

Het prijspeil, gezien vanuit het oogpunt van de consument, ondergaat bij quotaregelingen enerzijds een



Coalitie in herstel

A. F. VAN ZWEEDEN

Geheel afgezien van de vraag, of er wel of geen sociaal contract tot stand zal komen, dat voor 1973 de ontwikkeling van allerlei inkomens moet regelen — een vraag die trouwens pas in het najaar beantwoord zal worden — is het de laatste weken duidelijk geworden, dat de top van het georganiseerde bedrijfsleven volop bezig is met het herstel van de coalitie. Het begon al met het akkoord in de Stichting van de Arbeid over de programmering van de sociale voorzieningen op middellange termijn, een overeenkomst die het

kroonlid Prof. Goedhart in de openbare SER-vergadering over hetzelfde onderwerp als een dictaat van de toporganisaties van werkgevers en werknemers brandmerkte.

Een tweede fase in het reconstructiewerk was de totstandkoming van het zeventiende halfjaarlijkse rapport van de SER, als we even voorbijgaan aan de toch niet onbelangrijke afspraak van enkele topfunctionarissen van de centrales van werkgevers en werknemers over een SER-stakingscode die het door beide partijen, om uiteenlopende redenen, ongewen-

ste wetsontwerp 10111 overbodig moet maken.

In dat halfjaarlijkse rapport worden de contouren aangegeven voor een modelovereenkomst van de toporganisaties van het bedrijfsleven met de overheid. Dit SER-rapport, dat door sommigen nogal vaag werd genoemd, zal blijken een moment te zijn in de ontwikkeling naar een vorm van samenwerking, die misschien niet als een harmoniemodel kan worden aangeduid, maar wel als een coalitiemodel.

Het kabinet heeft dit omzichtige

ongunstige invloed als gevolg van de beperking van de te felle prijsconcurrentie, anderzijds kunnen op wat langere termijn verbeteringen van de structuur van de branche leiden tot een prijsdalende invloed. Indien de sector in een sterke concurrentie is gewikkeld met andere branches, respectievelijk met dezelfde industrie in andere EG-landen, dan zal een verhoging van het prijspeil alleen binnen nauwe grenzen mogelijk zijn.

Indien dit niet het geval is dan zal veel van het beleid van de branche afhangen. Met name wordt de hoogte van de bedragen die bij quota-overschrijding aan de centrale kas moeten worden betaald, doorslaggevend. Indien dit beleid erop gericht is dat het prijsniveau wordt afgestemd op een efficiënte onderneming, dan kan mijns inziens weinig bezwaar worden aangevoerd tegen een eventueel prijsverhogend effect. Uiteindelijk betekent het alternatief: een verliesgevend prijsniveau, wel een rechtstreeks voordeel voor de consument, doch anderzijds doet dit afbreuk aan de nationale welvaarts groei. Hier van is de consument indirect slachtoffer.

Indien men echter gaat trachten het prijspeil op weinig efficiënte bedrijven af te stemmen, dan is men op een verkeerde weg. De vrees voor een dergelijk beleid verklaart veel van de weerstand tegen kartels. Het is echter zeer de vraag of veel minder florerende branches in een situatie verkeren waarin zij bij een quotaregeling het prijspeil op een dergelijke ingrijpende wijze kunnen beïnvloeden. Naast de concurrentie met andere branches en landen, dient men ook met het gevaar van het ontstaan van nieuwe ondernemingen rekening te houden. En verder zijn er de argusogen van overheid en consumentenorganisaties.

Slotconclusies

In het vorige artikel is betoogd dat flexibele quotaregelingen een structuurverbeterend effect op minder florerende bedrijfstakken kunnen hebben. Dit huidige artikel leidt tot de conclusie dat het ondanks de EG toch in een aantal minder florerende branches mogelijk is dat een tot Nederland beperkte afspraak zinvol is. Evenals bij het slot van het vorige artikel wil ik er ook hier op wijzen, dat het vorenstaande geschreven is voor de situatie van minder florerende branches; dit zijn dus per definitie bedrijfstakken waar een te felle prijsconcurrentie heerst.

Dat daarnaast tegelijk door de nationale overheid en door de EG een mededingingsbeleid wordt gevoerd dat gericht is op vergroting van het concurrentie-element in branches waarin te weinig concurrentie heerst, kan ik alleen maar toejuichen. Ons maatschappelijk economisch bestel leidt nu eenmaal tot het ontstaan van enerzijds minder florerende segmenten met een *te scherpe* concurrentie en anderzijds tot sectoren met een *te zwakke* mededinging. In beide gevallen is correctie wenselijk; voor de eerstgenoemde situatie — die zoals gezegd vermoedelijk 40% van de industrie omvat — is mijns inziens een flexibele quotaregeling in een aantal gevallen een goed bruikbaar correctiemiddel. Het is overigens geen wondermiddel; in een aantal situaties zal het niet bruikbaar zijn of slechts een zeer beperkt effect sorteren. Een toepasbaarheidsonderzoek is daarom wenselijk alvorens aan een flexibele quotaregeling te beginnen.

W. J. R. Rozenbroek

opbouwwerk met een reeks goed getimede tegemoetkomingen begeleid. Dat bleek bijvoorbeeld uit de publikatie van de plannen voor een wijziging van de tariefstructuur in de inkomstenbelasting, waarbij de lasten ter wille van de lagere inkomens worden verschoven naar de hogere inkomens, een voorstel waar de werkgevers overigens veel minder verguld mee waren dan de werknemers.

Een nog veel duidelijker signaal van tegemoetkomendheid naar de kant van de vakbeweging was de gulheid waarmee de regering haar belofte zal honoreren om meer geld in de bestrijding van de werkloosheid te pompen. De weg daartoe was vrijgemaakt door een passage in het SER-rapport, waarin gezegd wordt dat de regering bij haar beoordeling van de beschikbare middelen niet zozeer behoeft te letten op het structurele begrotingstekort, als wel op het in een situatie van onderbesteding acceptabele financieringstekort dat kan worden gedekt door leningen op de kapitaalmarkt.

Doorslaggevend bewijs tenslotte van de goede gezindheid van alle partijen was het openbare SER-debat over het ontwerp van minister Langman voor een selectief investeringsbeleid. Bekend was toch, dat de vakbeweging de ondernemersvrijheid op het punt van de investeringen zoveel mogelijk wilde beknotten. Bij de mislukte poging van vorig jaar tot een nieuwe coalitievorming verdedigde zij nog de stelling, dat de particuliere investeringen niet buiten schot mochten blijven als het erom moest gaan de inflatie te beteugelen en nieuwe haarden van overspanning bijtijds te onderdrukken. Diezelfde stelling werd ook in de discussienota arbeidsvoorwaardenbeleid 1973 verkondigd.

Zonder dat nu gezegd mag worden, dat de vakcentrales deze juiste zienswijze hebben losgelaten, moet wel worden geconstateerd dat zij veel minder zeker zijn geworden van de doeltreffendheid van een heffingensysteem. Die aarzeling klonk al duidelijk door in het conceptadvies van de Sociaal-Economische Raad, waarin de door de werkne-

mersleden van de raad gesteunde meerderheidsopvatting uiteenviel in drie verschillende standpunten. Hoe onbruikbaar dit te haastig samengestelde concept ook was als uitgangspunt voor een goed doordacht advies aan de minister, in elk geval bleek eruit, dat ook de meerderheid twijfelde aan het effect van heffingen die uitsluitend investeringen in het westen van het land treffen.

De bijna ontroerende ijver waarmee werkgevers en werknemers in de openbare SER-vergadering zochten naar formuleringen die in de grond van de zaak toch diametraal tegengestelde opvattingen moesten oplossen in iets wat op een synthese kon gaan lijken, is misschien in de hand gewerkt door het voorstel van de kroonleden om de problemen nog even te laten voor wat ze zijn en een tijdelijke regeling in te voeren met het accent op vergunningen in plaats van op heffingen. Misschien hebben ook de ijzersterke argumenten van de werkgevers tegen een selectief beleid, gebaseerd op investeringsheffingen, overtuigend gewerkt.

Hoe het ook zij, de door velen verwachte harde confrontatie tussen vakbeweging en ondernemers over het principe van de investeringsvrijheid bleef uit en maakte plaats voor een versmelting van standpunten onder de formule „vergunningen in het kader van een geïntegreerd ruimtelijk beleid”, waarbij nog een klein verschil van mening overbleef, of dit systeem nu al of niet zou moeten worden aangevuld met heffingen tot een beperkt percentage.

Als mijn interpretatie van het openbare en binnenskamers overlegwerk juist is, dan is er een nieuwe vorm van centralisatie bezig te ontstaan, die misschien nog het best wordt omschreven met de term die de vakcentrales daar al zelf voor hebben gevonden: een centraal geleide loonpolitiek.

Dit zou betekenen dat in feite weer afstand wordt gedaan van de pas verworven vrijheid van loonvorming. Gaat dit centralisatieproces gepaard met een regeling van de stakingsvrijheid door de „erkende” vakorganisaties, in samenwerking

met de werkgeversorganisaties, dan wordt de nog onlangs door de Nijmeegse hoogleraar Van der Ven gevreesde polarisatie in de kiem gesmoord.

De vraag is natuurlijk in hoeverre de centrales werkelijk macht hebben, zoals in de goede oude tijd van de geleide loonpolitiek, waar niemand minder dan de strijdlustige Arie Groenevelt, voorzitter van de Industriebond NVV, zegt naar terug te willen.

Ik verwacht niet dat wij terug zullen gaan naar een vorm van loonpolitiek waarbij de centrale organisaties tot in decimalen nauwkeurig de toelaatbare loonstijging zullen dicteren. Neen, het spel zal in de toekomst subtieler worden gespeeld. De centrales zullen de randvoorwaarden bepalen voor de inkomensvorming. Als zij er inderdaad in slagen parlement en regering te winnen voor de idee van breed uitgesponnen „sociale contracten”, dan krijgen zij een zekere greep op de ruimte die beschikbaar is voor de winsten van de ondernemingen, de collectieve voorzieningen van de overheid en de inkomens van diegenen die niet onder een collectief contract vallen.

De centrales zullen, voor het zover is, een nieuwe macht moeten veroveren op de aangesloten bonden en ondernemers. Die macht zal dan voortkomen uit een besef van onmacht. Volledige vrijheid van loonen prijsvorming en van investeringen, blijkt uit te lopen op inflatie en een overspannen arbeidsmarkt. Ingrijpen in lonen en prijzen door de overheid verscherpt de spanningen, vergroot de afstand tussen kabinet en vakbeweging en leidt tot een ophoping van loon- en winstclaims, die het effect van de loonpauze na afloop dubbel en dwars teniet doet.

Wij zijn er op dit ogenblik getuige van, hoe overheid en bedrijfsleven bezig zijn te experimenteren met een nieuwe sociaal-economische coalitie, een experiment waarbij de kans op vroegtijdige mislukking overigens nog altijd zeker zo groot is als de kans op succes.

A. F. van Zweeden

Met „ESB” een beter economisch-politiek inzicht



Literatuurkroniek

Richard N. Cooper: Sterling, European monetary unification and the international monetary system. British-North American Committee, 1972, 44 blz.

De schrijver van deze brochure is hoogleraar in de economie aan de Yale University en was vroeger „US Deputy Assistant Secretary of State for international monetary affairs”. Hij behandelt in zijn op 1 februari jl. afgesloten geschrift na een inleidende beschouwing achtereenvolgens:

- vier problemen voor het internationale monetaire stelsel;
- de rol van het pond sterling na de Britse toetreding tot de Europese Gemeenschap;
- de monetaire eenwording in Europa;
- de gevolgen hiervan voor het internationale monetaire stelsel.

Cooper verwacht dat na de Britse toetreding tot de Europese Gemeenschap per saldo een afvloeiing van Brits kapitaal (directe investeringen) naar het Europese vasteland zal ontstaan, op zijn minst voor een aantal jaren. Hij grondt deze verwachting op een verschil in reële opbrengst-voeten van investeringen. Deze rendementverschillen zouden in de landen die thans de Gemeenschap van de Zes uitmaken hoger zijn dan in Groot-Brittannië. Hoewel Cooper de statistische gegevens over de rendementen niet erg hard vindt, aanvaardt hij ze toch als uitgangspunt van zijn beschouwing.

De toetreding van Engeland tot de EG maakt de weg vrij voor directe investeringen door Britse ondernemers op het vasteland van Europa. Niet slechts het verschil in rendement zal hiertoe prikkelen, maar ook de vrije toegang van de met deze investeringen voortgebrachte goederen tot de Britse markt. Volgens Cooper zullen de Britse ondernemers dus het voordeel van markt-

vergroting overwegend verwezenlijken door middel van het vestigen van Britse ondernemingen op het Europese continent.

Wanneer deze directe investeringen met Britse besparingen worden gefinancierd, zal daaruit een druk op de Britse betalingsbalans ontstaan. Maar ook bij financiering met niet-Britse besparingen zullen deze directe investeringen ten koste van Englands economische groei gaan. Dit laatste effect kan nog worden versterkt, indien ook Amerikaanse directe investeringen van Engeland naar het vasteland worden verplaatst.

Indien Engeland het nadelige verschil in investeringsrendement door binnenlandse aanpassingen leidend tot een relatieve daling van de reële lonen ongedaan zou willen maken, voorziet Cooper roerige (sociale) tijden voor Engeland. Het zou immers tot een verschuiving in de inkomensverdeling leiden ten voordele van het niet-looninkomen. Cooper vermeldt ook een „pessimistische visie” die inhoudt dat er, vóór 1981, één of meer devaluaties van het pond sterling nodig zijn om de last van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek op te vangen.

De schrijver acht het min of meer vanzelfsprekend dat het pond sterling in de Europese monetaire unie een leidende rol zal spelen als interne interventievaluta of als basis voor één Europese munt die hij „Europa” zou willen noemen. De interventie ten opzichte van de dan geldende internationale sleutelvaluta zou voor de Europese munt in de financiële city of London moeten plaatsvinden.¹⁾

Elisabeth Barker: Britain in a divided Europe 1945-1970. Weidenfeld and Nicolson, Londen, 1971, 316 blz., £ 3.50.

Elisabeth Barker heeft de politieke

ontwikkeling sinds 1945 van nabij gevolgd als journalist en radiocommentator op de Balkan en in Londen (BBC). Ze heeft waarschijnlijk een goede documentatie over de gebeurtenissen in de jaren 1945-1970 aangelegd. In dit boek gebruikt ze namelijk een groot aantal nota's en briefwisselingen, o.a. betrekking hebbend op conferenties en ontmoetingen van politici. Ze doet dit met een vlotte pen, zodat het niet een dorre opsomming van feiten is geworden. Bovendien evalueert ze voortdurend de loop der gebeurtenissen. Daarbij schuwt ze niet, kritiek te leveren op de Engelse regering, indien ze dit nodig acht. Het is dus geen boek dat het optreden van de Engelse regering bij voorbaat verdedigt en in bescherming neemt.

De nadruk legt Elisabeth Barker op de internationale veiligheidspolitiek en op de Europese economische samenwerking. Van beide beschrijft ze de ontwikkeling en het beleid van de Britse regering ter zake. Daarbij legt ze een verband tussen beide, want volgens haar is het beleid van de Britse regeringen er voortdurend op gericht geweest, de Russische invloed buiten West-Europa te houden en tegelijk een Westeuropese alliantie op te bouwen op een Engels-Frans „partnership”. Dit beleid kon slechts met steun van de Verenigde Staten tot stand worden gebracht. De worsteling om de Amerikaanse ruggesteun wordt enigszins dramatisch weergegeven. Het lijkt bijvoorbeeld ietwat overdreven te stellen dat de toenmalige minister van buitenlandse zaken Bevin — voor wie ze een grote bewondering aan de dag legt — min of meer door een

¹⁾ Vgl. Herbert Weise, Die Rolle des Pfund Sterling in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, *Maandschrift Economie*, juni 1972, blz. 427-458.

list de VS in 1947 bij de verdediging van Europa heeft betrokken (blz. 68-69).

De werkzaamheden van de schrijfster op de Balkan hebben haar goed ingevoerd in de politieke ontwikkeling van de Oostbloklanden. De rol die deze landen, actief of passief, in de naoorlogse politieke verhoudingen spelen, wordt steeds in beschouwing genomen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de bespreking van Brandts „Ostpolitik” en van de Russische interventies in Hongarije (1956) en Tsjecho-Slowakije (1968), maar evenzeer in de beschouwingen over de periode 1945-1950. De schrijfster schenkt ook uitvoerig aandacht aan de ontwikkeling van de idee van een Europees veiligheidsverdrag en een Europese veiligheidsconferentie, waarvan ze de oorsprong in 1954 plaatst.

Hoewel het begrip Europa niet tot West-Europa of het Europa van de Zes plus de Zeven beperkt wordt, is een groot deel van het boek aan het streven naar Europese economische integratie gewijd. Elisabeth Barker analyseert het spanningsveld van Englands bijzondere verhouding tot de Verenigde Staten, de relatie tot de Gemeenebesten en de wil tot toetreding in de Europese Economische Gemeenschap. De bijzondere relatie tot de VS wordt sterk gerelativeerd. Verder toont ze aan dat Groot-Brittannië aanvankelijk de relaties tot het Gemeenebest wilde handhaven na toetreding tot de EG en beschrijft ze hoe het politieke zwaartepunt langzaam naar de Europese relaties verschoof.

Volgens de schrijfster is de weg tot toetreding van Groot-Brittannië in de EG door De Gaulle vrijgemaakt. Deze ontcrachte immers het supranationale element van beslissen bij meerderheid in de Ministerraad. De praktijk toonde volgens Barker aan, dat de interpretatie van het EEG-Verdrag al dan niet in supranationale richting bij de lidstaten bleef berusten. Eenmaal toetreden tot de EG zou Groot-Brittannië volgens haar bijgevolg niets van niet-gewenste supranationale ontwikkelingen te duchten hebben.

Het boek is medio 1970 afgesloten. Het bevat een index. De aangehaalde literatuur beperkt zich overwegend tot biografieën en autobiografieën van Britse staatslieden en politici en van Adenauer en De Gaulle. Mede daardoor is het boek meer een journalistiek verslag geworden. Het vormt een goede aan-

Decade rates of growth for the main regions of the world as estimated by the UN

Regions	in %		
	Observed	Estimated	
	1960-1967	1970-1980	1980-1990
East-Asia	14	14	12
South-Asia	25	28	26
Europe	9	6	5
USSR	14	13	14
Africa	24	30	31
North-America	14	15	17
Latin-America	29	34	32
Oceania	20	21	20

vulling op andere boeken die dezelfde periode beschrijven en die in de Europa-bladwijzers van 8 september 1971 (blz. 801-803) en 10 november 1971 (blz. 1061-1063) zijn besproken.

Richard Mayne (ed.): Europe tomorrow, 16 Europeans look ahead. Fontana/Collins Chatham House, PEP, Londen, 1972, 352 blz.

In deze bundel, uitgegeven als paper, zetten zestien schrijvers hun gedachten uiteen over Europa in de komende twintig jaar. Redacteur Richard Mayne motiveert deze periode in de inleidende beschouwing met te stellen dat twintig jaar nog te overzien is. Hij heeft met opzet niet het jaar 2000 gekozen omdat hiervan de suggestie zou kunnen uitgaan dat dit jaar een structurenbreuk in allerlei ontwikkelingen zou zijn. Het is twintig jaar geleden dat de Kolen- en Staalgemeenschap ontstond. Hij wil dat de schrijvers nagaan welke doelstellingen op verschillende gebieden in twintig jaar te verwezenlijken zouden zijn.

De eerste opstellen gaan over de politieke toekomst en sluiten als zodanig goed aan bij het hierboven besproken boek van Elisabeth Barker. Pierre Hassner beziet de mogelijkheden tot ontspanning tussen West- en Oost-Europa. François Duchêne, de directeur van het Internationaal Instituut voor Strategische Studiën, wijdt een interessante beschouwing aan de rol van Europa inzake de wereldvrede. Hij ziet voor een verenigd West-Europa dat ontstaat na toetreding van de vier kandidaat-landen tot de EG, niet een plaats weggelegd als wereldmogendheid. Naast Verenigde Staten en Sowjetunie zouden China en Japan tot wereldmogendheden opklimmen. Het zwaartepunt in de wereldpolitiek zou daardoor in Oost-Azië komen te liggen.

Tinbergen schreef een opstel over bevolkingsvraagstukken. Hij plaatst dit probleem in een breed kader, maar komt ook met ramingen van de bevolking omstreeks 1990 (o.a. indeling naar niveau van bekwaamheid en naar bedrijfstakken). Het meest interessant leek ons het staatsje, waaruit blijkt dat de bevolkingsgroei in Europa naar verwachting lager zal zijn dan overall elders ter wereld (zie de bijgaande tabel).

Christopher Layton bepleit een program met radicale voorstellen op het gebied van technologie en ontwikkeling van de industrie. Eina Thorsrud uit Oslo houdt zich in zijn bijdrage bezig met de verhouding tussen industrie en vakorganisaties. Verder treft men artikelen aan van Hugh J. Klare („Stress, Violence, and Crime”), Michael O’Donell („Health”), John Marsh en Pierre Uri („Europe’s Food Balance”), Michel Philippsonneau („The Environment”), Nigel Despicht („Transport”), Alain Drouard („Education”), Marc Ullmann („Public Information”), John Pinder („Economic Growth, Social Justice, and Political Reform”) en Karl Bracker („Democracy”).

Richard Mayne besluit de bundel met een idealistische schets hoe Europa er over twintig jaar zou moeten uitzien. Het boek bevat een index.

Europa Instituut Amsterdam: Doing business within the Europe of the Six. Europese Monografieën nr. 14, Kluwer, Deventer, 1971, f. 11,50.

Deze Europese Monografie bevat de inleidingen en discussieverslagen van een colloquium dat het Europa Instituut van de Universiteit van Amsterdam op 11 en 12 september 1970 heeft gehouden.

De eerste inleider, W. L. Graig, sprak over „Legal problems of investment and operations through subsidiaries in the common market”.

In de discussie over dit preadvies ging het voornamelijk om de juridische gevolgen die voortvloeien uit een juridisch zelfstandige status van een buitenlandse dochtermaatschappij. Zowel uit fiscaal oogpunt als om kartelbepalingen te ontgaan bleek een voorkeur te bestaan voor zo groot mogelijke zelfstandigheid van dochtermaatschappijen. Wanneer het internationale bedrijfsleven deze richting zou opgaan, zouden — zo werd gesteld — de kartel- en antitrustbepalingen van verschillende staten moeten worden aangepast.

De tweede inleider, T. R. Eckelberry, hield een referaat getiteld: „The challenge of the New Europe for the Businessman”. Deze adviseur op organisatorisch en financieel gebied legde de nadruk op economische aspecten. Het beste verweer van de Europese industrie tegen de Amerikaanse directe investeringen in Europa bestaat volgens hem uit directe Europese investeringen in de Verenigde Staten. „The best defence is offense”. Vooral voor nieuwe producten is er een markt in de VS. Als voorbeeld noemde hij het bleekmiddel voor de voorwas dat volgens hem in Nederland is ontwikkeld. Hij vroeg zich af, waarom dit produkt niet onmiddellijk in de VS ter hand was genomen op licentiebasis, dan wel door middel van directe investeringen.

Als belangrijke oorzaak voor het uitblijven van samenvoeging van bedrijven uit verschillende lidstaten der EG noemde Eckelberry het ontbreken van een grote kapitaalmarkt. Hij laakte in dit verband de overheersende positie van de Europese industriebanken. Nederland neemt hier een uitzonderingspositie in, omdat ons land evenals de VS handelsbanken verbiedt voor eigen rekening aandelen in industriële ondernemingen aan te houden.

Dr. E. E. Goldstein sprak over „The future of licensing of industrial property in a common market”. Hij verdedigde de stelling dat binnen de Gemeenschap geldende uitvoerbeperkingen die uit patenten e.d. voortvloeien, in strijd zouden moeten worden verklaard met de mededingingsbepalingen van het EEG-Verdrag.

De laatste inleiding handelde over „Non-Tariff Barriers”. H. G. Angelo zette hierin uiteen, wat „non-tariff barriers” (NTB) zijn en voor welke problemen men komt te staan bij afschaffing of harmonisering ervan. Als voorbeelden van aanstoot-

gevende NTB's noemt hij de vroeger in de EG voorgestelde heffing op sojabonen, het „American Selling Price system” op chemische producten en de aandrang in de VS te komen tot terugbetalen van vennootschapsbelasting bij uitvoer via oprichting van „Export trade associations”.

Angelo maakt terloops een aardige vergelijking tussen het „Ameri-

can Selling Price system” en het systeem van variabele heffingen bij invoer van landbouwprodukten in de EG. Bij beide hangt de hoogte van de invoerheffing namelijk af van de prijs op de binnenlandse markt van het land van invoer.

Aan het eind van het boek is een lijst met deelnemers aan het colloquium opgenomen.

Europa Instituut Leiden



Prof. Drs. I. van der Zijpp: Opbrengsten, kosten en winsten, H. E. Stenfert Kroese NV, Leiden, 1971, 398 blz., f. 46,50.

Drs. I. van der Zijpp, hoogleraar in de bedrijfseconomie aan de Universiteit van Amsterdam en als zodanig een van de opvolgers van Prof. Van der Schroeffer, heeft thans een boek het licht doen zien, dat in meer dan één opzicht opvallend kan worden genoemd.

In de eerste plaats maakt de schrijver geen gebruik van het stelsel van begrippen dat door de aanhangers van de vervangingswaardeleer is ontwikkeld; daarentegen hanteert hij ruime bedrijfseconomische begrippen, zoals ook in de internationale (voornamelijk Anglo-Amerikaanse) literatuur gebruikelijk is.

In de tweede plaats wordt ruime aandacht geschonken aan de invloed van marktontwikkelingen op het verloop van de verkoopprijs van de produkten van de individuele onderneming. Dit verband werd in de geschriften van de vervangingswaarde-theoretici niet of nauwelijks besproken.

In de derde plaats wordt concreet aangegeven hoe voor verschillende berekeningen een computer kan worden gebruikt, waarbij eenvoudige programma's in FORTRAN worden opgesteld.

De ruime opzet van het boek komt in de hoofdstukindeling goed tot uitdrukking. Deze luidt als volgt:

1. Inleiding (inclusief uiteenzetting FORTRAN) 48 blz. a)
2. Administratie 65 blz. a)
3. Inkoop, productie, verkoop 66 blz. a)

4. Investering en financiering 89 blz. a)
5. Operations research 49 blz. a)

a) Exclusief vraagstukken.

Aan het eind van ieder hoofdstuk zijn vele — ons inziens vaak aardige — vraagstukken opgenomen. Deze beslaan in totaal 74 bladzijden.

De inhoud overziende komen wij tot de conclusie dat alle onderdelen van de bedrijfseconomie aan de orde komen, uitgezonderd de interne organisatie, terwijl voor financieringsvraagstukken een relatief belangrijke plaats is ingeruimd.

Dat in ruim 300 blz. bijna het gehele terrein van de bedrijfseconomie wordt behandeld, heeft vanzelfsprekend gevolgen voor de diepgang, terwijl deze weer van invloed is op de categorieën lezers die met vrucht van het boek kennis kunnen nemen. Op de vraag voor wie het boek bestemd is, wordt evenwel geen antwoord gegeven. Geeft wellicht de keuze van de vraagstukken bij hoofdstuk 2, Administratie, welke zijn ontleend aan de examens „Moderne Bedrijfsadministratie” van de Nederlandse Associatie voor Praktijkexamens een indicatie van het niveau waarop de schrijver zich richt? Naar onze mening is *Opbrengsten, kosten en winsten* over het geheel genomen niet afgestemd op de eisen die gelden voor het examen „Moderne Bedrijfsadministratie” en voor de opleiding voor dat examen dus ongeschikt. Met

meer vrucht zal het gebruikt kunnen worden op scholen voor HEAO en voor eerste- of tweedejaars economiestudenten. Voor deze categorieën studenten biedt het boek vaak helder gepresenteerde leerstof. Bij de bestudering is begeleiding door een docent echter wel gewenst. Voor zelfstudie lijkt het boek ons namelijk minder geschikt, omdat de schrijver o.i. te optimistisch is over de reeds aanwezige kennis en de kunde van de studenten waarvoor het boek waarschijnlijk is bedoeld.

Na deze globale plaatsbepaling van *Opbrengsten, kosten en winsten* volgen nu enkele opmerkingen van meer gedetailleerde aard.

1. In de inleiding geeft Prof. Van der Zijpp de volgende verantwoording van de door hem gekozen titel: „Met de woorden *Opbrengsten, kosten en winsten* duidt men bepaalde veranderingen in de bezittingen en/of de schulden van een onderneming aan. In het volgende wordt de aandacht dus op de ontwikkeling van de bezittingen en schulden van een onderneming gericht”. Naar onze smaak gaat deze aanduiding nogal de juridische/boekhoudkundige kant op. Gaat het er in de bedrijfseconomie niet veeleer om relevante informatie over kosten en opbrengsten te verzamelen, te verwerken en te verstrekken aan ondernemers, zodat zij een verantwoorde keuze kunnen maken uit de alternatieve toepassingsmogelijkheden van relatief schaarse middelen?

2. In hoofdstuk 2, *Administratie*, behandelt Prof. Van der Zijpp op ondogmatische wijze o.a. kostprijscalculatie en voorraadwaardering. Bij de bespreking van de kostenverdelingsstaat wijst de schrijver op de mogelijkheid dat de kostenplaatsen elkaar wederzijds diensten verlenen: „Doorgaans zal bijv. de administratie voor de afdeling personeelszaken werken, terwijl ook het omgekeerde het geval is”. Prof. Van der Zijpp houdt rekening met dit praktisch gegeven door de kostenverdeling tussen de afdelingen met behulp van een vergelijkingsstelsel op te lossen. Voor zover ons bekend treft men deze oplossing niet aan in vergelijkbare studieboeken, zelfs niet in die, welke gericht zijn op de ouderejaarsstudenten.

3. In de paragraaf voorraadwaardering (blz. 104) worden enkele bekende waarderingsregels onderling vergeleken, doch zeer oppervlakkig

en zonder dat de problematiek van de winstbepaling uit de verf komt. Ook wordt hier het kind (nauwkeurige begripsomschrijving) met het badwater (Amsterdamse terminologie) weggegooid; o.a. wordt geen onderscheid gemaakt tussen waardering tegen vervangingsprijzen (waarom spreekt Prof. Van der Zijpp over *uitgaafprijzen, standaardprijzen, opbrengstprijzen* en *vervangingswaarden*?) en het vervangingswaardestelsel. Dit spreekt te meer daar door Prof. Van der Zijpp binnen elke waarderingsregel twee gevallen worden onderscheiden:

- a. waardeveranderingen worden ten gunste of ten laste van de winst in de betreffende periode gebracht;
- b. waardeveranderingen worden ten gunste of ten laste van een balanspost gebracht.

Deze indeling is o.i. niet juist. Uiteindelijk gaat het hier om de vraag of een waarderingsstelsel in een nominalistische dan wel in een substantialistische winstopvatting past. Valt de waardeverandering van de voorraad in de periodewinst dan is er sprake van nominalistische handhaving; valt zij niet in de periodewinst dan is er sprake van substantialistische handhaving. Geen enkel waarderingsstelsel werkt echter 100% zuiver, omdat bepaalde waardeveranderingen in de winst, andere niet in de winst terecht zullen komen.

Bij het LIFO-stelsel vervolgens zal bij gelijkblijvende voorraad de prijsstijging noch in de winst (sub a), noch op de balans (sub b) tot uitdrukking komen, omdat de voorraad tegen de oorspronkelijke uitgaafprijzen gewaardeerd blijft. Bij voorraadinkrimping vallen de voorraadresultaten wel in de periodewinst (sub a), omdat dan een deel van de voorraad, die nog tegen de oorspronkelijke prijzen is gewaardeerd, geacht wordt te zijn verkocht. In tegenstelling tot LIFO zullen bij het FIFO-stelsel de voorraden uit relatief recente aankopen bestaan. Bij een stijgend prijsniveau tegen derhalve relatief hoge prijzen. Bij waardering op vervangingswaardebasis zal de voorraad tegen nog hogere prijzen gewaardeerd zijn, omdat men volgens dit stelsel de prijzen op balansdatum moet nemen.

In het licht van het bovenstaande zal het duidelijk zijn dat de conclusie van Prof. Van der Zijpp (blz. 106) „dat het LIFO-stelsel bij een voortdurend stijgend prijsniveau tot hogere balanswaarde leidt dan

het FIFO-stelsel”, ons onbegrijpelijk voorkomt. Grote moeite hebben wij ook met de volgende passage (blz. 106): „Bij toepassing van methode a (zie hiervoor, v.H.) leidt het LIFO-stelsel dus eveneens tot hogere winsten dan het FIFO-stelsel en het vervangingswaardestelsel tot hogere winsten dan het LIFO-stelsel”. Afgezien van de vraag of het vervangingswaardestelsel tot hogere winsten zal leiden dan het FIFO-stelsel, doet men het vervangingswaardestelsel onrecht door te veronderstellen dat waardeveranderingen van de voorraad in de winst vallen, omdat een integreerend bestanddeel van het vervangingswaardestelsel wordt gevormd door de Herwaarderingsrekening, welke juist is ingesteld om waardeveranderingen van de normale-voorraad *buiten* de winst te houden.

4. Met de parlementaire behandeling van de Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen nog vers in het geheugen betreuren wij het dat Prof. Van der Zijpp consequent over jaarverslag schrijft, ook indien uit de context blijkt dat hij het engere begrip jaarrekening bedoelt (bijv. blz. 109).

5. In hoofdstuk 3, *Inkoop — productie — verkoop*, wordt onder meer uiteengezet dat bij stijgende prijzen van duurzame produktiemiddelen afschrijving op basis van historische uitgaafprijzen de voorkeur kan verdienen boven afschrijving op basis van vervangingswaarden, indien de stijging van de aankooprijzen gepaard gaat met een daling van de arbeidskosten per eenheid produkt, bijv. ten gevolge van een door de technische ontwikkeling mogelijk gemaakte vergroting van de capaciteit der installaties (blz. 165). Een interessante gedachte die al eens eerder is geuit door Dr. A. Wassink.

6. Het relatief uitgebreide hoofdstuk 4 bevat o.a. een bespreking van maatstaven voor de selectie van investeringen en een computerprogramma voor het opstellen van de balans, resultatenrekening en liquiditeitsoverzicht.

7. Hoofdstuk 5 bevat een o.i. geslaagde inleiding tot de operations research, die te meer in een behoefte zal voorzien nu door de overvloed van literatuur op dit gebied het gevaar niet denkbeeldig is dat student en docent door de bomen het bos niet meer zien. Aan de orde komen onder meer een stochastisch voorraadmodel, een wachttijdmodel,

de simplexmethode en het duale vraagstuk.

Onze conclusie is, dat *Opbrengsten, kosten en winsten* voor HEAO- en eerste- of tweedejaars economiestudenten moderne leerstof biedt, die vaak op heldere wijze wordt gebracht, hoewel bij de bestudering begeleiding door een docent wel gewenst is. De behandeling van de voorraadwaardering is niet gelukkig.

Deze heeft ons ook de meeste aanleiding tot opmerkingen gegeven. De ondogmatische opstelling is een pluspunt, hoewel vooral op het gebied van kostencalculatie en winstbepaling o.i. meer aan terminologische verworvenheden overboord gegooid is, dan ervoor in de plaats is gesteld.

J. van Helleman

Drs. B. Boomsma: Budgettering zonder franje. Fundamenteel nieuw systeem van bedrijfsbudgettering gebaseerd op het principe van direct costing. Samsom Uitgeverij NV, Alphen aan den Rijn — Brussel, 1971, 203 blz., f. 27,25.

Het kost enige moeite om uit dit wat chaotisch aandoende boek, vol originele voorbeelden en ideeën, de draad van het verhaal te pakken te krijgen. Maar na enige tijd lukt het en dan constateer je als lezer dat de auteur het budgetprobleem plaatst binnen het kader van besluitvormingsprocedures; een uitstekend uitgangspunt.

Vervolgens hanteert de schrijver het beginsel dat men voor een bepaalde beslissing alleen die kosten en opbrengsten moet kennen die door deze beslissing een verandering (kun-

nen) ondergaan. En dan ligt de conclusie voor de hand dat bij budgetprocedures — die zich op korte termijn afspelen — dus beslissingen worden genomen binnen het kader van een gegeven capaciteit. Dezelfde gedachte, uitgedrukt in de woorden van de schrijver, is het centrale thema van het boek: „Hoe moet de gegeven productiecapaciteit gebruikt worden om tot een maximaal resultaat (op lange termijn) te komen” (blz. 43). Deze grondgedachte wordt op de volgende pagina's consequent uitgewerkt in het systeem van de

knelpuntcalculatie met als kernbegrip de brutowinst per tijdseenheid.

Het is een boek dat men door zijn weinig traditionele aanpak met genoegen bestudeert maar dat — bij een volgende druk — door een meer systematische opzet aan waarde kan winnen. Overigens belooft de ondertitel van het boek wel iets teveel.

Eén ding is duidelijk en wordt door de inleider, Prof. R. Slot, ten overvloede tot uitdrukking gebracht: ondanks de onconventionele aanpak van de problemen zijn de bedoelingen van de schrijver uiterst serieus.

C. A. Koopman

H. Katrak: International trade and the balance of payments. Meulenhoff-Bruna NV (importeur), Amsterdam, 1971, 172 blz., f. 6,75.

De auteur, lector in de economie aan de universiteit van Surrey (UK), geeft in dit boek een inleidende theoretische analyse van de leer der internationale economische betrekkingen. Besproken worden de internationale handel met de daaruit resulterende allocatie van productiemiddelen en producten, het internationale monetaire stelsel, een aantal

Anno is de eerste ponser die zich in de kaart laat kijken!

Als eerste ponser publiceert Anno zijn tarieven. Om aan alle verwarring over de kosten van ponswerk een eind te maken.

Makkelijk, nu die vakanties voor de deur staan - en een goed deel van uw administratie als ponswerk de deur uitmoet! Nu weet u tenminste waar u aan toe bent.



U kunt nu vergelijken.

Ponsen per 1000 kaarten:

kolommen ponsen		kolommen ponsen	
0-20	f 42.-	0-60	f 84.-
0-30	f 52.50	0-70	f 94.50
0-40	f 63.-	0-80	f 105.-
0-50	f 73.50		

Voor ponsen-controleponsen geldt het dubbele tarief. De prijzen gelden voor het verwerken van goed leesbare ponsdocumenten - in het andere geval wordt in overleg een toeslag berekend. Excl. OB en kaartverbruik (f 6/1000).

Anno Buro voor Computeradministratie Uitvoerders en Adviseurs
Gevers Deijnootweg 93, 's Gravenhage, Telefoon (070) 500836

internationale verdragen (GATT, EG, EFTA, Kennedy-ronde), de betalingsbalans van het Verenigd Koninkrijk en de handelsproblematiek van de ontwikkelingslanden.

Dr. J. C. L. Huiskamp: Internationale belastingvlucht. Kluwer, Deventer, 1972, 16 blz., f. 3,50.

Openbare les uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van lector voor het belastingrecht in de faculteit der economische wetenschappen aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam op 17 februari 1972.

Mr. H. Schuttevâer: Privaatrecht en belastingrecht. Betrekkingen en wisselwerkingen. Kluwer NV, Deventer, 1972, 188 blz., f. 27,50.

In dit boek, no. 27 in de serie Fiscale Monografieën, wordt aandacht besteed aan de wisselwerkingen

en betrekkingen die er bestaan tussen het privaat- en belastingrecht. De volgende onderwerpen worden onder meer besproken.

1. Van welke aard zijn de wisselwerkingen en door welke complexe oorzaken worden deze bepaald.

2. De ontwikkeling in de rechtsvinding op fiscaalrechtelijk terrein in de 19e en 20e eeuw.

3. Het komen tot een geïntegreerde interdisciplinaire aanpak van privaat- en belastingrecht aan de juridische faculteiten.

Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief: Economisch- en Sociaal-Historisch Jaarboek. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1971, 362 blz.

Dit jaarboek bevat de volgende bijdragen:

1. Prof. Dr. I. J. Brugmans, door Mr. H. van Riel;

2. Bijtjes en Klouwers, door Drs. A. J. Deurloo;

3. De laatste slavenreis van de Middelburgsche commercie compagnie, door Drs. P. C. Emmer;

4. Het einde van de Nederlandse theehandel op China, door Drs. F. J. A. Broeze;

5. Het censuskiesrecht en de welvaart in Nederland 1850-1917, door Dr. Joh. de Vries;

6. Nationaal inkomen van Nederland in de periode 1850-1900, door Drs. J. Teijl;

7. De aardappelziekte in Nederland in 1845 en volgende jaren, door mej. Dr. Frida Terlouw;

8. Arbeiders als ondernemers, door Dr. G. C. P. Linssen;

9. Das Grund- und Betriebskapital der zweiten Westindischen Compagnie, door N. H. Schneeloch;

10. Geschiedenis van de techniek als wetenschap, door Dr. Ir. J. M. Dirkzwager.

X Enschede is een moderne, ruim gebouwde stad met 140.000 inwoners, gelegen in een recreatiegebied bij uitstek. Er zijn goed doordachte woonwijken en prettige winkelcentra.

Enschede is een levende stad in Twente, een gebied dat in verschillende opzichten een belangrijke ontwikkeling doormaakt. De gunstige woonmogelijkheden en uitstekende onderwijs- en culturele voorzieningen maken Enschede tot een stad met aantrekkingskracht.

gemeenteenschede

Het **BUREAU ECONOMISCHE ZAKEN** van de **SECRETARIE** vraagt voor spoedige indiensttreding

JONG BEDRIJFSECONOOM

Eisen :

- Doctoraal examen bedrijfseconomie
- Enige ervaring in het bedrijfsleven
- Goede contactuele eigenschappen
- Zelfstandige werkingstelling
- Hoog werktempo en goed verbaal uitdrukkingsvermogen.

Taak :

- Onderhouden en leggen van contacten met het bedrijfsleven
- Administratieve projectvoorbereiding
- Secretariaatswerkzaamheden
- Voortgangscntrole op lopende projecten.

Salaris :

Afhankelijk van leeftijd en ervaring tussen f 20.000,- en f 25.000,- bruto per jaar, exclusief 7% vakantietoeslag. De premie A.O.W. is voor rekening van de gemeente.

De gebruikelijke gemeentelijke rechtspositieregelingen zoals IZA-ziektekostenregeling en het verplaatsingskostenbesluit zijn van toepassing. Aan de toewijzing van een woning zal zo nodig medewerking worden verleend.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de selectieprocedure. Over de resultaten hiervan zal in alle openheid met de sollicitanten van gedachten worden gewisseld.

Inlichtingen over de functie kunnen worden verkregen bij drs. M. H. Droppert, telefoon (05420) 4 10 41 toestel 114.

Belangstellenden kunnen binnen een week na het verschijnen van dit blad een sollicitatieformulier aanvragen bij het Bureau Personeelskeuze van de Secretarie (postbusnummer 20) onder vermelding van vacaturnummer 83.

GEMEENTE VELSEN

(aantal inwoners: 68.000)

De afdeling **FINANCIËN** en **BELASTINGEN** der **GEMEENTE-SECRETARIE** vraagt een

hoofd van de onderafdeling financiën

Zijn belangstelling zal uit moeten gaan naar werkzaamheden, welke liggen in het beleidsadviserende vlak, zoals:

- prognoses
- analyses
- planning op korte en lange termijn
- financiering op korte en lange termijn
- investeringen.

Ervaring op een afdeling financiën is vereist, terwijl de theoretische kennis zal moeten blijken uit het bezit van de diploma's G.A.I. en G.F. of uit een voltooide doctoraalstudie bedrijfseconomie.

Aanstelling kan geschieden in één der referendarisrangen. Het minimumsalaris bedraagt f 2186,- per maand.

Sollicitaties aan burgemeester en wethouders van Velsen, stadhuis, Plein 1945 te IJmuiden.

DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR AMERSFOORT EN OMSTREKEN

vraagt voor zo spoedig mogelijk een

doctorandus in de economie

MET ENIGE JAREN PRAKTIJKERVARING

Zijn taak zal zijn in het bijzonder de economische aspecten te belichten van voorschriften en maatregelen de ruimtelijke ordening, de milieuhygiëne en aanverwante gebieden betreffende.

Daarnaast zal hij zijn aandeel hebben te geven in de algemene werkzaamheden van het secretariaat.

Schriftelijke sollicitaties worden gaarne ingewacht bij de secretaris der Kamer „persoonlijk“, Arnhemseweg 23 te Amersfoort.

CREDIETEN ten behoeve van ACADEMICI

voor o.a.

- Het kopen van een huis (eventueel tot meer dan 100% van de koopsom)
- Praktijkovername en associatie
- Vrije vestiging

I.V.A.



POSTBUS 23
BARENDRECHT

Instituut voor
Verzekerings- en financie-
ringszaken voor
Academici

Dir. Mr. R. G. DEN HOLLANDER

TELEFOON 01806-2500*

Rotterdam zoekt voor de **secretariaatafdeling Haven, Bedrijven en Economische Zaken** ten behoeve van het **bureau Economisch Onderzoek**, dat het regionaal beleid van de gemeente ondersteunt, een

economist

met enkele jaren ervaring in kwantitatief onderzoek. Voorts zijn een goede schrijfvaardigheid en het vermogen om in teamverband te werken onontbeerlijk.

Het aanvangssalaris, liggende binnen de grenzen van f 2.400,- en f 3.100,- per maand, is afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Goede secundaire arbeidsvoorwaarden. Een psychologisch onderzoek behoort tot de selectieprocedure.

Sollicitaties binnen 14 dagen onder no. 302/0936 ongefrankeerd te zenden aan: chef Bureau Personeelvoorziening, antwoordnummer 363, Stadhuis, Rotterdam.



Gemeente
Rotterdam